

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Bc. Ivona Mendelová

Vývoj tlumočení ve Finsku na příkladu konferenčního tlumočení

Development of Interpreting in Finland
Analyzed on the Example of Conference Interpreting

PODĚKOVÁNÍ

V první řadě bych chtěla co nejsrdečněji poděkovat Anně-Riittě Vuorikoski a Veijo Kruthovi, kteří mi věnovali svůj čas na rozhovory a vždy rychle odpovídali na moje mé otázky. Děkuji také Mgr. Lence Fárové, Ph.D. za vnuknutí nápadu pro diplomovou práci a za odpovědi na mé dotazy a Anu Viljanmaa, M.A., jejíž rady mi pomohly určit směřování výzkumu a která mě podporovala v rámci pobytu na Univerzitě v Tampere. Moje díky patří i Kati-Revell Nielsen, Marianně Sunnari a všem, kteří reagovali na dotazníky.

Za vedení práce, podporu, komentáře k práci, optimismus a trpělivost bych ráda poděkovala své vedoucí PhDr. Petře Mračkové Vavroušové, Ph.D., za kontakt na Annu-Riittu Vuorikoski profesorce PhDr. Ivaně Čeňkové, CSc. a za zprostředkování komunikace s Veijo Kruthem vedoucí české tlumočnické kabiny v Evropské komisi Haně Jungové.

Za kontrolu jazykové správnosti dotazníků, otázek a prepisů nahrávek vděčím Lassemu Suominenovi, M.A. Za zpětnou vazbu a pomoc patří mé díky také Mgr. Petru Kujalovi.

V neposlední řadě za podporu v rámci celého studia děkuji své rodině a snoubenci.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7. 6. 2020

Ivona Mendelová

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá vývojem tlumočení a jeho současnou situací ve Finsku na příkladu konferenčního tlumočení v Evropské unii. Práce má teoreticko-deskriptivní charakter. Jejím cílem je především zachytit změny v oblasti tlumočení, ke kterým ve Finsku došlo v roce 1995, kdy země vstoupila do Evropské unie, a nastínit současnou situaci a potenciální budoucnost finštiny v EU. V neposlední řadě se práce zaměřuje na výuku konferenčního tlumočení na univerzitní úrovni a na současnou situaci na finském tlumočnickém trhu. Práce neopomíjí ani současnou situaci na českém tlumočnickém trhu ve vztahu k finštině.

První kapitola práce představuje osobnosti tlumočení ve Finsku. Další se zabývá vývojem tlumočení ve Finsku s důrazem na tlumočení konferenční a jeho výuku. V této kapitole je jedna podkapitola věnována také speciální výuce konferenčního tlumočení na Univerzitě v Turku. Následuje kapitola o členství Finska v Evropské unii – se zaměřením na změny po roce 1995 – a tlumočnických službách v Evropském parlamentu, Evropské komisi a Soudním dvoře EU. V této části se práce podrobněji zabývá tlumočením z a do finštiny v Evropské komisi, postavením finštiny a jejím potenciálním směřováním v evropských institucích. Diplomovou práci uzavírá kapitola o současné situaci na finském tlumočnickém trhu, včetně zmínky o českých tlumočnících, jejichž pracovním jazykem je finština.

Hlavním přínosem této práce jsou data získaná prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů a e-mailové komunikace s vybranými osobnostmi a dotazníků, rozšířených mezi tlumočnické kabiny v Evropské komisi.

Výzkum byl sice proveden na relativně malém vzorku respondentů, avšak přinesl zásadní a nová data, která obohatila informace o vývoji tlumočení ve Finsku získané z odborné literatury, a upřesnil postavení finštiny a její budoucnost v rámci EU. Práce přináší nová zjištění o historii tlumočení ve Finsku a nabízí nový pohled na tuto problematiku.

KLÍČOVÁ SLOVA

tlumočení, vývoj tlumočení, konferenční tlumočení, Finsko, Evropská unie, historie tlumočení, výuka tlumočení, tlumočnická profese, finština

ABSTRACT

This thesis examines the development of conference interpreting in Finland, using conference interpreting in the European Union as an example. The thesis is of a theoretical and descriptive nature. Its primary aim is to outline the changes in interpreting in Finland that emerged in 1995 upon the country's accession to the EU. Moreover, this thesis describes the current situation and the potential future of Finnish within the EU. Finally, this research explores training on conference interpreting at the university level, as well as the current status of the Finnish interpreting market. This thesis also describes the current status of the Czech interpreting market in relation to Finnish.

The first chapter introduces distinguished individuals involved in interpreting in Finland. The following chapter deals with the development of interpreting in Finland, with emphasis on conference interpreting and training for conference interpreters. One subsection of this chapter is devoted to discussing a special course on conference interpreting offered at the University of Turku. The next chapter describes how Finland's membership in the EU changed interpreting services in the European Parliament, European Commissions, and Court of Justice of the EU. This chapter explores interpreting from and into Finnish in the European Commission in greater detail. The chapter also highlights the status and potential future of Finnish in EU institutions. The final chapter describes the current status of the Finnish interpreting market, including information about Czech interpreters whose working language is Finnish.

The main contribution of this thesis is the data collected from semi-structured interviews and e-mail communication with chosen individuals, as well as questionnaires completed by Finnish interpreters of the European Commission.

While data was collected from a limited number of respondents, this research introduces new and crucial data that enriches the existing knowledge about the development of interpreting in Finland. The research also helps to specify the status of Finnish and its future within the EU. This thesis demonstrates new information about the history of interpreting in Finland, offering a new perspective on the topic.

KEY WORDS

interpreting, development of interpreting, Finland, European Union, history of interpreting, interpreting profession, teaching interpreting, Finnish

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	8
ÚVOD	9
1 METODOLOGIE A ZAMĚŘENÍ PRÁCE	11
1.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A CÍL VÝZKUMU	11
1.2 VÝZKUMNÉ METODY	11
1.3 METODY SBĚRU DAT	12
1.3.1 Polostrukturované rozhovory	12
1.3.1.1 Výběr vhodných respondentů	12
1.3.1.2 Tvorba otázek pro rozhovory	13
1.3.1.3 Pořizování rozhovorů	15
1.3.1.4 Komunikace prostřednictvím e-mailů	15
1.3.2 Dotazníkové šetření	16
1.3.2.1 Tvorba dotazníků a jejich forma	16
1.3.2.1.1 Dotazníkové šetření č. 1	18
1.3.2.1.2 Dotazníkové šetření č. 2	18
1.4 LIMITY VÝZKUMU A ZVOLENÉ METODOLOGIE	19
1.4.1 Velikost cílové skupiny	19
1.4.2 Otázka anonymity a objektivity	20
1.4.3 Zvolené metody sběru dat	20
2 OSOBNOSTI TLUMOČENÍ VE FINSKU	22
2.1 ANNA-RIITTA VUORIKOSKI	22
2.2 VEIJO KRUTH	24
2.3 KATI REVELL-NIELSEN	25
2.4 MARIANNA SUNNARI	25
2.5 ULJAS ATILA	26
2.6 MIRJA BOUCHARD	27
3 VÝVOJ TLUMOČENÍ A JEHO VÝUKY VE FINSKU	28
3.1 ZAČÁTKY TLUMOČENÍ VE FINSKU	28
3.2 ROZVOJ VÝUKY TLUMOČENÍ	30
3.3 ROZMACH VÝUKY KONFERENCEČNÍHO TLUMOČENÍ	33
3.4 SPECIÁLNÍ VÝUKA KONFERENCEČNÍHO TLUMOČENÍ NA UNIVERZITĚ V TURKU	35
3.4.1 Charakteristické rysy výuky konferenčního tlumočení na Univerzitě v Turku ...	36

3.4.2	Výzvy spojené s výukou konferenčního tlumočení v Turku	39
3.4.3	Změny po roce 2006 a konec výuky	40
3.4.4	Srovnání s výukou konferenčního tlumočení na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy	41
4	TLUMOČENÍ V EVROPSKÉ UNII	44
4.1	AKREDITAČNÍ TLUMOČNICKÉ ZKOUŠKY EVROPSKÉ UNIE	46
4.2	TLUMOČNICKÉ SLUŽBY PRO EVROPSKÝ PARLAMENT	47
4.3	TLUMOČNICKÉ SLUŽBY PRO EVROPSKOU KOMISI	47
4.4	TLUMOČNICKÉ SLUŽBY U SOUDNÍHO DVORU EVROPSKÉ UNIE	48
5	FINSKO A EVROPSKÁ UNIE	49
5.1	JAZYKOVÁ KOMPETENCE FINSKÝCH EUROPOSLANCŮ	51
5.2	TLUMOČNICKÉ SLUŽBY PRO EVROPSKOU KOMISI	52
5.2.1	Současná situace ve finské kabině	52
5.2.2	Situace v české kabině ve vztahu k finštině	53
5.3	BUDOUCNOST KONFERENCE TLUMOČENÍ V EVROPSKÉ UNII	55
6	SOUČASNÁ SITUACE NA FINSKÉM TLUMOČNICKÉM TRHU	57
6.1	SITUACE NA ČESKÉM TRHU VE VZTAHU K FINŠTINĚ	59
	ZÁVĚR	61
	BIBLIOGRAFIE	64
	POLOSTRUKTUROVANÉ ROZHOVORY	64
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
	ELEKTRONICKÉ ZDROJE	65
	SEZNAM TABULEK	67
	PŘÍLOHY	68
	SEZNAM PŘÍLOH	69

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ACI	auxiliary conference interpreters
AIIC	International Association of Conference Interpreters
ARV	Anna-Riitta Vuorikoski
ČR	Česká republika
DG	Directorate-General
DIAK	Diakonian ammattikorkeakoulu
EEAS	European External Action Service
EESC	European Economic and Social Committee
EIG	École d'Interprètes de Genève (Ženeva)
EMCI	European Masters in Conference Interpreting
EK	Evropská komise
EP	Evropský parlament
ETUC	European Trade Union Confederation
EU	Evropská unie
FTI	Faculté de traduction et d'interprétation (Ženeva)
ID	Interpretation Directorate
LINC	Logistics and Interpretation for Conferences
SCIC	Service Commun Interprétation-Conférences
SKTL	Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto
ÚTRL	Ústav translatologie (Praha)
VK	Veijo Kruth

ÚVOD

Konferenční tlumočení je jedním z nejnáročnějších a zároveň nejprestižnějších typů tlumočení. Finsko je členskou zemí Evropské unie a také jiných mezinárodních uskupení, na jejichž zasedáních vzniká potřeba tlumočení. Tato práce se zaměřuje na vývoj tlumočení ve Finsku, a to právě na příkladu konferenčního tlumočení v institucích Evropské unie.

Práce si klade za cíl zmapovat vývoj finského konferenčního tlumočení a jeho výuky, tlumočení z a do finštiny v EU a pokusit se nastínit budoucnost finštiny v evropských institucích i její současnou situaci. Zakládá se na následujících předpokladech:

- Po vstupu Finska do Evropské unie byl v evropských institucích nedostatek tlumočnicků s finštinou, proto došlo ve Finsku k zintenzivnění výuky, a to zejména v případě konferenčního tlumočení.
- V dnešním globálním světě, v němž se mluví téměř výlučně anglicky také v evropských institucích, nedostatek tlumočnicků již není tak patrný. Důsledkem toho se konferenční tlumočení ve Finsku již nevyučuje na univerzitní úrovni (v rámci modulu EMCI).

Při psaní práce vycházím také z předpokladu, že o tlumočení ve Finsku se v českém prostředí mnoho neví, takže bude přínosné rozšířit povědomí o této – pro většinu nezainteresovaných – relativně obskurní zemi. Zároveň tuto práci vnímám jako doplnění rigorózní práce Davida Pišvejce *Vývoj tlumočení ve Skandinávii* z roku 2011, která popisuje vývoj tlumočení ve Švédsku, Norsku a Dánsku a správně mezi skandinávské státy neřadí Finsko. S ohledem na doporučený rozsah závěrečných magisterských prací na FF UK a vzhledem k tomu, že v akademickém roce 2019/2020 na Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy probíhá kurz *European Masters in Conference Interpreting*, jsem se rozhodla záběr práce omezit pouze na vývoj konferenčního tlumočení se zaměřením na tlumočení v EU, nikoliv na vývoj tlumočení ve Finsku obecně.

Práce je teoreticko-deskriptivního charakteru, do jisté míry vykazuje i rysy explorativní. V první kapitole práce představím významné osobnosti tlumočení ve Finsku. V další nastíním obecný vývoj konferenčního tlumočení a jeho výuky ve Finsku a do této části zahrnu rovněž informace o speciální výuce konferenčního tlumočení na Univerzitě v Turku. Jednu kapitolu věnuji členství Finska v EU a tlumočnickým službám v Evropském parlamentu, Evropské komisi a Soudním dvoře EU. V této části se zaměřím na tlumočení z a do finštiny v Evropské komisi, na změny v jazykové politice po vstupu Finska a na současné postavení finštiny a její

budoucnost v evropských institucích. Neopomenu ani současnou situaci na tlumočnickém trhu jak ve Finsku, tak v České republice (ve vztahu k tlumočení z finštiny).

Jako metodologický nástroj jsem pro výzkum zvolila především polostrukturované rozhovory – mými respondenty jsou teoretická tlumočení a bývalá konferenční tlumočnice Anna-Riitta Vuorikoski a současný vedoucí finské tlumočnické kabiny v Evropské komisi Veijo Kruth. Rozhovory představují hlavní informační zdroj mého bádání a považuji je za stěžejní část této diplomové práce. Data získám také pomocí dotazníků, které rozšířím mezi finskými tlumočnickými v Evropské komisi. Pilotní dotazníkové šetření jsem rovněž již uskutečnila v rámci studijního pobytu ve Finsku. Věřím, že tímto způsobem nasbírám dostatečné množství informací, abych díky nim mohla rozšířit a obohatit poznatky získané z finskojazyčné odborné literatury.

1 METODOLOGIE A ZAMĚŘENÍ PRÁCE

1.1 Výzkumné otázky a cíl výzkumu

Výzkumné otázky se opírají o předpoklady zmíněné v úvodu. Jejich cílem bylo tyto předpoklady potvrdit nebo vyvrátit. Práce se bude snažit zodpovědět následující:

1. Jak se konferenční tlumočení ve Finsku vyučovalo a vyučuje na univerzitní úrovni?
2. Jaká byla situace v evropských institucích po vstupu Finska a jak byl řešen nedostatek finských tlumočnicků?
3. Jak vypadá práce finských tlumočnicků v evropských institucích?
4. Jaká je současná situace na finském tlumočnickém trhu?

Cílem diplomové práce je tedy popsat vývoj tlumočení ve Finsku na příkladu konferenčního tlumočení, přiblížit finskou situaci českému čtenáři a srovnat ji s českým prostředím.

1.2 Výzkumné metody

Charakter práce je teoretický a deskriptivní, vykazuje rovněž prvky explorativní. V rámci výzkumu jsem totiž objevila nové skutečnosti, které nebyly v původním konceptu práce zahrnuty a které i spoluurčily nové směřování práce.

Metody sběru dat byly zvoleny na základě výzkumných otázek. Opírám se o kvalitativní metody a polostrukturované rozhovory, protože jsem toho názoru, že vývoj tlumočení vytvářejí i osobnosti, které se na jeho poli prosadily. V potaz jsem brala také předpoklad, že pro práci získám poměrně nízký počet respondentů, jelikož se výzkum a otázky orientují na velice úzce specifikovanou skupinu (finští konferenční tlumočníci). Vliv na výběr výzkumných metod mělo i zjištění, že ne všechny informace potřebné pro výzkum lze nalézt v odborných publikacích, poněvadž se jedná o téma, o němž se zejména v českých kruzích mnoho neví.

Jistá omezení výzkumu předpokládám i u zpracování dat. Výsledky tohoto bádání nelze považovat za všeobecně platné pro situaci na finském tlumočnickém trhu, neboť se do značné míry zakládají na subjektivních zkušenostech a výpovědích jednotlivců.

1.3 Metody sběru dat

Z výše uvedených důvodů jsem se rozhodla pro sběr dat pomocí polostrukturovaných rozhovorů a dotazníkového šetření. Jak uvádí Hale a Napier (2013: 53), tyto metody se navzájem vhodně doplňují.

Rozhovory byly použity v případě dvou hlavních respondentů, od nichž jsem očekávala největší množství informací. Z důvodu vzdálenosti byly provedeny elektronicky pomocí aplikace Skype. Dvěma osobnostem, o nichž jsem v práci psala nebo na které mě upozornili předchozí respondenti, jsem elektronicky poslala otázky podobné těm v rozhovorech, abych získala komplexnější obraz o současné situaci týkající se tlumočení z a do finštiny.

Pro prozkoumání současné situace na finském tlumočnickém trhu a v Evropské komisi jsem z časových důvodů použila dotazníky, které jsem rozšířila prostřednictvím Formulářů Google (*Google Forms*) a e-mailu.

Předem dodané otázky rozhovorů i dotazníky byly opatřeny úvodem, v němž jsem shrnula cíle práce a výzkumné otázky. V případě dotazníků v Evropské komisi jsem navíc respondenty informovala, že jsou anonymní.

1.3.1 Polostrukturovaný rozhovor

Polostrukturovaný rozhovor byl jako metoda sběru dat zvolen oproti strukturovanému proto, že nabízí respondentovi více prostoru vyjádřit se a ovlivnit průběh rozhovoru. Zároveň omezuje tazatele ve směřování rozhovoru předpokládaným směrem. Proto jsem se snažila, aby otázky byly zformulovány co možná nejvolněji.

Tato forma je dále výhodná tím, že dává dotazovanému možnost mluvit o tématech, která mu připadají zajímavá, a určit tak pořadí otázek podle přirozeného toku rozhovoru. Tak se nejen nastolí příjemná atmosféra, ale respondent může také zmínit informace, na které bychom se v případě strukturovaného rozhovoru nezeptali. Tím se otevírají další možnosti pro výzkum a také to odpovídá explorativnímu charakteru práce.

1.3.1.1 Výběr vhodných respondentů

Tvorbě otázek předcházela volba vhodných respondentů. Rozhodla jsem se oslovit Annu-Riittu Vuorikoski, teoretičku tlumočení a bývalou konferenční tlumočnici, protože je to osobnost, jejíž jméno je v tlumočnické obci známé i v České republice. Zároveň jsem předpokládala, že mi poskytne informace o speciální výuce konferenčního tlumočení na Univerzitě v Turku (*Turun yliopisto*).

Dále jsem kontaktovala Veijo Krutha, současného vedoucího finské tlumočnické kabiny v Evropské komisi. Od něj jsem očekávala zejména odpovědi na otázky ohledně situace v Evropské komisi.

Prostřednictvím Krutha jsem také oslovila současnou vedoucí finské tlumočnické kabiny v Evropském parlamentu (EP) Mirju Bouchard, jelikož jsem si vědoma, že tlumočnické služby pro EK a EP se v mnohém liší. Do termínu odevzdání práce však na e-mail nezareagovala, tudíž se kapitola věnovaná tlumočení pro evropské instituce soustředí hlavně na Evropskou komisi a o tlumočení v EP shrnuje pouze základní data.

1.3.1.2 Tvorba otázek pro rozhovory

Při tvorbě otázek byli bráni v potaz hlavně dotazovaní, jejich zkušenosti a to, na jaké okruhy otázek jsem od nich očekávala odpovědi. Otázky byly seskupeny do okruhů na základě výzkumných cílů práce.

Charakter otázek byl přímý a otevřený. Některé si vyžadovaly jednoduchou odpověď (*Jaká je Vaše jazyková kombinace?*), jiné další rozvinutí dotazovaným (*Mohla byste v krátkosti pohovořit o speciální výuce konferenčního tlumočení na Univerzitě v Turku?*). Přitom jsem měla na zřeteli, aby otázky nebyly příliš vágní, ale zároveň jsem se snažila vyhnout tomu, aby byly sugestivní. Otázku o budoucnosti finštiny v EU jsem proto formulovala otevřeně (*Jak Vy osobně vidíte budoucnost finských tlumočnicků v EU?*) a ne uzavřeně (např. *Myslíte si, že finština nemá v evropských institucích budoucnost?*).

Mým úkolem bylo sesbírat informace na základě zkušeností a dojmů respondentů. Otázky jsem seřadila v rámci možností tak, aby na sebe co nejlépe navazovaly, jak doporučuje i Hendl (2005: 174). Tomu napomáhalo i rozdělení do tematických okruhů. Protože rozhovory byly pořizovány ve finštině, byla první verze otázek vytvořena ve finštině a zkontrolována s rodilým mluvčím. Otázky byly následně pro potřeby této práce přeloženy do češtiny. Finskojazyčnou i českojazyčnou verzi otázek obou rozhovorů lze najít v příloze (viz přílohy č. 1a, 1b a přílohy č. 3a, 3b).

Protože jsem rozhovory pořizovala se dvěma respondenty a otázky se jim snažila přizpůsobit, nepoužila jsem v obou případech identické otázky. Většina tematických okruhů otázek však byla u obou respondentů stejná, jiné se v závislosti na jejich zkušenostech lišily. Okruhy lze shrnout do tabulky následovně:

Tematický okruh	Popis tematického okruhu	Počet otázek ¹	
		ARV	VK
Obecné otázky	Tento tematický okruh se týká základních informací o dotazovaných – jazyková kombinace, tlumočnická práce – ale pokládá i otázku osobní (ohledně volby profese).	3	5
Vývoj finského tlumočení v EU	Tato část se zaměřuje na zejména na změny v rámci finského tlumočení v EU, v případě rozhovoru číslo 2 i na současnou situaci a počet finských tlumočnicků v EU.	3	7
Vzdělání a kvalifikace	Tento okruh se věnuje absolvovanému vzdělání respondentů.	3	3
Speciální výuka konferenčního tlumočení na Univerzitě v Turku	Tento oddíl se zaměřuje na výuku konferenčního tlumočení, podobu kurzu a jeho vliv na finské tlumočení.	8	0
Vaše práce v EU	Tento okruh zjišťuje konkrétnější skutečnosti o práci tlumočnicků v EK, o pracovních jazycích a mimo jiné o úkolech vedoucího kabiny.	0	5

Tab. č. 1: Tematické okruhy polostrukturovaných rozhovorů

Jak je patrné z tabulky, speciální výuce konferenčního tlumočení jsem v prvním rozhovoru záměrně věnovala nejvíce otázek a celý jeden okruh, protože jsem na základě předchozího výzkumu předpokládala, že o něm respondentka poskytne nejvíce informací. Tento předpoklad se nicméně úplně nepotvrdil, protože, jak uvádí Hendl (1999: 110), „v kvalitativním rozhovoru se často naráží na aspekty, se kterými analýza nepočítala.“

V případě druhého respondenta byl důraz kladen hlavně na situaci v Evropské unii, což je patrné i z počtu otázek věnovaných tomuto tématu. Explorativní charakter této práce dokládá i fakt, že jsem s druhým respondentem nezamýšlela mluvit o speciální výuce konferenčního tlumočení, ale nakonec jsem od něj získala informace, které obohatily teoretickou část práce.

¹ Rozhovory jsem označila iniciály respondentů.

Na začátku rozhovorů jsem se snažila navodit příjemnou atmosféru tím, že jsem podle doporučení Hendla (tamtéž: 107) s dotazovanými mluvila o „bezproblémových skutečnostech“ – spíše o obecnějších tématech nebo o jejich zážitcích, které neměly výpovědní hodnotu pro účely tohoto výzkumu. Na konci každého rozhovoru byl respondentům dán prostor pro okomentování nebo opravu, doplnění řečeného nebo pro vyjádření se k jiným tématům.

Celkovou délku rozhovoru jsem v závislosti na reakcích respondentů a reálném toku rozhovoru odhadla na hodinu až hodinu a půl. Tento předpoklad se v praxi víceméně potvrdil v případě první respondentky (délka rozhovoru 01:46:50), v případě druhého respondenta nikoliv (délka rozhovoru 00:40:40).

1.3.1.3 Pořizování rozhovorů

Oba respondenti byli kontaktováni elektronicky a tázáni, jestli by byli ochotni zúčastnit se rozhovoru. Respondenti obdrželi otázky v elektronické formě minimálně den před domluveným termínem rozhovoru, aby se na ně mohli připravit.

Rozhovory se uskutečnily v březnu 2020 (4. 3. 2020 s Vuorikoski a 12. 3. 2020 s Kruthem). Na začátku jsem se dotazovaných zeptala, jestli souhlasí s jeho nahráním, a také je informovala, že se obsah rozhovoru bude pro účely práce přepisovat. Oba respondenti dali ústní svolení k nahrávání rozhovoru.²

Po domluvě s respondenty byla pro pořizování rozhovorů zvolena aplikace Skype. Jejich obsahy byly následně na základě nahrávek přepsány ve finštině a pro snížení rizika nedorozumění také zkontrolovány rodilým mluvčím.³ Jednotlivosti a nejasnosti, které z rozhovorů vyplynuly při jejich transkripci, nebo doplnění, kterých bylo potřeba, byly posléze s dotazovanými konzultovány pouze prostřednictvím e-mailů. Po redakci rodilým mluvčím respondenti obdrželi transkript rozhovoru a měli možnost jej ještě revidovat. Pro potřeby této práce byly autorizované verze rozhovorů nakonec přeloženy do češtiny. Oba přepisy jsou k nalezení v příloze (viz přílohy č. 2a, 2b a č. 4a, 4b).

1.3.1.4 Komunikace prostřednictvím e-mailu

Sběr dat prostřednictvím e-mailu lze chápat jako obměnu rozhovorů s tím rozdílem, že komunikace proběhla písemně.

² Souhlas s pořizováním záznamu je obsažen v nahrávkách rozhovorů, které se nacházejí v soukromém archivu autorky diplomové práce.

³ Přepis i překlad zachovávají původní neformální styl rozhovoru, ale v transkripci jsem eliminovala výplňková slova.

Kati Revell-Nielsen, první finskou akreditovanou tlumočnicí pro EU, jsem jako respondentku získala na základě doporučení Anny-Riitty Vuorikoski, která mi předala kontakt. Kvůli časové náročnosti zpracování rozhovoru jsem se rozhodla pro sběr dat pomocí e-mailové komunikace. Respondentce jsem 10. 4. 2020 poslala otázky, které byly identické s otázkami v tabulce. Přidala jsem ještě okruh *Trh a společnost*, který blíže specifikuji u dotazníkových šetření.

Druhou respondentku, Lenku Fárovou, vedoucí oddělení Finských studií na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, jsem oslovila 17. 4. 2020, abych získala informace o aktuální situaci na českém tlumočnickém trhu, pokud jde o finštinu jako pracovní jazyk: Ptala jsem se na aktivní české tlumočníky, kteří mají ve své jazykové kombinaci finštinu, a na typ akcí, během kterých se obvykle tlumočí z finštiny.

Kopie obou e-mailových komunikací lze najít v příloze, v případě první respondentky i její překlad do češtiny (viz přílohy č. 5a, 5b a příloha č. 6).

1.3.2 Dotazníkové šetření

Metoda sběru dat pomocí dotazníkového šetření byla zvolena jako doplnění polostrukturovaných rozhovorů – zejména kvůli možnosti oslovit větší množství respondentů na dálku. Dotazníky mají také tu výhodu, že nejsou tak časově náročné jako rozhovory.

Dotazníkové šetření pro tento výzkum proběhlo ve dvou fázích: (1) nejprve při mapování situace a volbě užšího tématu (pilotní fáze) a posléze (2) v rámci vlastního šetření v institucích EU. Jednotlivá šetření se zaměřovala na různé okruhy otázek v závislosti na respondentech a fázi výzkumu. Pro přehlednost jednotlivá šetření označím podle chronologického pořadí čísly 1 a 2. V následujících oddílech nejdříve nastíním, co mají společného a jak jsou provázané s rozhovory, poté jejich specifika.

1.3.2.1 Tvorba dotazníků a jejich forma

Při tvorbě dotazníků jsem vycházela z doporučení Hale a Napier (2013: 55) ohledně jejich podoby. Dotazníky obsahovaly tyto základní součásti: informace o výzkumu pro účastníka (*Participant Information page*), samotné otázky (*Questionnaire items*), prostor pro komentáře (*Open section for comments*) a poděkování za účast (*Thank You page*).

Snažila jsem se, aby dotazníky byly co možná nejkratší, aby jejich délka respondenty neodradila. V žádném dotazníku celkový počet otázek nepřekročil 20.

Obecně se tematické okruhy všech dotazníků překrývaly s okruhy rozhovorů. Pro přehlednost je shrnuji v tabulce. U každého je uvedeno, kterého dotazníkového šetření se týká. V tabulce lze též vidět provázanost dotazníků s rozhovory.

Tematický okruh	Popis tematického okruhu	Počet otázek ⁴		Propojenost s rozhovory	
		1	2	ARV	VK
Obecné otázky	Tento oddíl obsahuje kromě základních informací o dotazovaných (věk, pohlaví, pracovní jazyky) i otázky osobního rázu. V dotazníku číslo 1 je cílem okruhu zjistit, jakou pozici v rámci tlumočnické obce respondenti mají.	1 + 2	6	ano	ano
Vzdělání a kvalifikace	Tato část se zaměřuje jednak na absolvované vzdělání samotných dotazovaných, v případě dotazníku číslo 1 i obecně na nabídku a organizaci tlumočnického vzdělání.	4 + 3	3	ano	ano
Evropská unie, uprchlická krize a komunitní tlumočení	Tento oddíl si dává za cíl zmapovat současnou situaci finského tlumočení a její změny v souvislosti se vstupem do EU a s uprchlickou krizí.	3 + 2	0	ne	ne
Trh a společnost	V této části se zaměřuji na situaci na finském trhu a ve společnosti ve vztahu k tlumočnickům a tlumočení.	3	0	ne	ne
Vývoj finského tlumočení v EU	Tato část se zaměřuje na obecnou situaci v evropských institucích a na to, jaké v nich finština zaujímá postavení a jakou má budoucnost.	0	5	ano	ano
Vaše práce v EU	V tomto oddílu jsem chtěla získat konkrétnější informace o práci finských tlumočnicků a o jejich pracovních jazycích.	0	4	ne	ano

⁴ Za znamínkem plus je počet podotázek daného okruhu.

Speciální výuka konferenčního tlumočení na Univerzitě v Turku	Tyto otázky mají za cíl zjistit vztah respondenta k speciální výuce konferenčního tlumočení a jeho osobní názor na něj.	0	0	ano	ne

Tab. 2: Tematické okruhy: dotazníkové šetření vs. polostrukturované rozhovory

Všechny dotazníky byly sestaveny ve finštině, zredigovány rodilými mluvčími a pro potřeby této práce přeloženy do češtiny. Obě jejich jazykové verze lze najít v příloze (viz přílohy č. 7a, 7b a přílohy č. 8a, 8b).

1.3.2.1.1 Dotazníkové šetření č. 1

Tento dotazník jsem vytvořila a rozeslala v rámci studijního pobytu na Univerzitě v Tampere (*Tampereen yliopisto*) po nastudování základní literatury o zkoumané problematice ve finštině a po konzultaci s Anu Viljanmaa, která byla ve Finsku mou kontaktní osobou a zároveň konzultantkou práce v rámci studijního pobytu. Šlo o jakousi pilotní studii, kdy jsem mapovala stav zkoumané problematiky a zjišťovala možnosti, jak své bádání uchopit. V této fázi výzkumu jsem použila takzvaný *snowball sampling*, tj. výběr na principu válení sněhové koule (Surynek, Komárková, Kašparová 2001: 70), neboť jsem první respondenty nehledala náhodně, nýbrž za pomoci Viljanmaa, která mi zprostředkovala kontakty na další relevantní osoby a sama také dotazník vyplnila. Oslovila jsem celkem pět respondentů a získala tři reakce.

Protože jsem dotazované nechtěla příliš zatěžovat, střídala jsem v dotazníku č. 1 polootevřené (s možností doplnění „jiné“) a otevřené otázky (Surynek, Komárková, Kašparová 2001: 88). Dotazník začínal otázkami polootevřenými, postupně jsem zařazovala otázky otevřené a končila opět jednoduššími čili polootevřenými otázkami. Žádný tematický okruh neobsahoval více než čtyři otázky, případně podotázky.

1.3.2.1.2 Dotazníkové šetření č. 2

Dotazník č. 2 jsem vytvořila pro omezenou skupinu respondentů – pro tlumočníky v institucích EU, konkrétně v Evropské komisi (EK). První otázky měly spíše osobní charakter a některé přímo nesouvisely se zaměřením dotazníku, ale jejich cílem bylo – podobně jako v případě rozhovorů – přiblížit se tazajícím.

Dotazníky jsem šířila prostřednictvím vedoucího finské kabiny v EK Veijo Krutha. Rozhodla jsem se je zveřejnit pomocí Formulářů Google⁵. Vycházela jsem hlavně z předpokladu, že jejich šíření tak bude jednoduché a uživatelsky přístupné pro každého. Zároveň je vyplňování v takto interaktivním formátu zajímavější než odpovídání na otázky například v textovém dokumentu, mimo jiné i proto, že nabízí rozdělení dotazníku na (tematické) části. Tento nástroj navíc umožňuje zobrazovat paralelně odpovědi různých respondentů, což urychlilo zpracování výsledků.

Možnost rozdělení jsem využila a jednotlivé oddíly pojmenovala podle tematických okruhů dotazníku. V poslední části jsem respondentům pouze poděkovala za jejich odpovědi.

Z povahy výzkumu a práce vyplývá, že všechny otázky byly otevřeného charakteru. Tento typ otázek jsem zvolila, abych v co nejmenší míře ovlivnila odpovědi. Abych proto respondenty neodradila, považovala jsem za vhodné nezařadit do žádné z částí více než šest otázek. Navíc měli v aplikaci možnost sledovat svůj pokrok a vidět, kolik otázek jim ještě zbývá do konce. Abych zajistila, že dotazovaní odpoví až do konce, vrátila jsem se v předposledním oddílu opět k nim samotným a k jejich vzdělání. Zároveň jsem se snažila v jednotlivých oddílech střídat otázky faktického charakteru s otázkami názorovými. Domnívám se, že takovéto rozdělení na dílčí části zvyšuje návratnost dotazníku.

Oslovila jsem celkem 16 tlumočnicků EK. Dotazníky vyplnili pouze tři.

1.4 Limity výzkumu a zvolené metodologie

1.4.1 Velikost cílové skupiny

Jako největší nevýhoda zvolených metod sběru dat se jeví omezená velikost cílové skupiny. V rámci dotazníkového šetření č. 1 jsem respondenty získala pouze prostřednictvím jedné osoby; v případě dotazníku č. 2 byla kritériem pro cílovou skupinu profese – muselo se jednat pouze o interní konferenční tlumočnické instituce EU – což znamená pouze několik desítek respondentů; z výše uvedených důvodů⁶ jsem nakonec dotazník poslala jen tlumočnickům ve finské kabině EK, což cílovou skupinu ještě zmenšilo. Zároveň jsem nepředpokládala, že vzhledem k vytíženosti tlumočnicků bude návratnost dotazníku stoprocentní. Tento předpoklad se nakonec potvrdil.

Omezená velikost cílové skupiny je však v případě závěrečných kvalifikačních prací na tlumočnické téma vzhledem k velikosti samotné tlumočnické komunity očekávatelná.

⁵ Dotazník je dostupný na adrese: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSe18AGGb-EIb0F8rqk198XZ0PIO2wYB1bTw9tCfUalrNK8d9w/viewform?usp=sf_link (cit. 26. 5. 2020).

⁶ Viz oddíl 1.3.1.1.

V případě polostrukturovaných rozhovorů a e-mailové komunikace jsem i vzhledem k časové náročnosti jejich zpracování a vytipování dotazovaných osob s omezeným počtem respondentů počítala a nevnímám jej jako výrazný nedostatek, jelikož respondenty byly vůdčí osobnosti finského tlumočení.

1.4.2 Otázka anonymity a objektivity

Dotazníkové šetření č. 2 pro tlumočnický v EK bylo anonymní, abych zajistila co nejvyšší návratnost dotazníků a jistý komfort při jejich vyplňování. Vycházela jsem přitom z tvrzení Surynka, Komárkové a Kašparové (2001: 93), že pochybnosti o anonymitě dotazníku mohou přimět respondenta neodpovídat pravdivě nebo se výzkumu nezúčastnit. Zároveň jsem si byla vědoma toho, že pro tlumočnický v takové pozici nemusí být jednoduché odpovídat na otázky ohledně své práce, ačkoliv nešlo o téma, které by mohlo je nebo jejich zaměstnavatele zdiskreditovat. Od anonymní účasti jsem si také slibovala větší objektivnost získaných dat.

Z povahy šíření dotazníku číslo 1 vyplývá, že v jeho případě účast nemohla být, a tak ani nebyla anonymní. Je tedy namístě otázka, zda lze taková data považovat za spolehlivá. Otázky v dotazníku 1 však nemají potenciál vykreslit respondenty ve špatném světle, a proto nepředpokládám, že by absence anonymity mohla odpovědi zkreslit.

V případě polostrukturovaných rozhovorů jsem respondenty před pořízením rozhovoru požádala o souhlas s nahráváním a zaznamenáním rozhovoru a s uvedením jejich jména, což vylučuje požadavek anonymity. To mohlo mít – ačkoliv jen nepatrný a podvědomý – vliv na odpovědi získané touto metodou. Dotazovaní ale transkripty rozhovorů dostali k nahlédnutí, takže měli možnost se k nim zpětně vyjádřit.

Jak upozorňuje Hendl (1999: 111), i samotný výběr otázek a témat pro rozhovory a dotazníky znamená určité omezení výzkumu. Domnívám se však, že explorativní charakter práce tím neutrpěl, protože respondenti obou metod sběru dat dostali možnost své odpovědi okomentovat a již v rámci pořizování rozhovorů se ukázalo, že jsem narazila také na skutečnosti mimo zvolené okruhy otázek.

1.4.3 Zvolené metody sběru dat

Jednou z nevýhod elektronického sběru dat v případě dotazníkového šetření číslo 2 může být neschopnost ovlivnit, kdo a kolikrát dotazník vyplní, jak uvádějí Hale a Napier (2013: 74). Tomuto omezení jsem se snažila zabránit tak, že jsem odkaz na dotazník šířila pomocí již zmiňovaného principu válení sněhové koule čili prostřednictvím vedoucího finské kabiny EK. Stejný postup jsem zvolila i v rámci dotazníkového šetření 1. Jako pravděpodobnější problém

se v jejich případě jeví, že respondenti dotazník nevyplnili najednou, ale měli možnost se k němu vrátit, což mohlo zkreslit jejich odpovědi. Podobným nedostatkem můžou být i technické problémy při vyplňování dotazníku číslo 2, které můžou zapříčinit, že dotazovaný musí opět začít vyplňovat od začátku, což ho může demotivovat. Doufám však, že takové problémy nenastaly.

Jako další nevýhodu elektronické formy dotazníku Hale a Napier (2013: 74) uvádějí i skutečnost, že ne všichni dotazovaní jsou schopni pracovat s počítačem. Toto omezení mi nicméně v případě tohoto výzkumu nepřipadá pravděpodobné vzhledem k tomu, kde jsem dotazníkové šetření prováděla (v instituci EU a na akademické půdě).

Podle Surynka, Komárkové a Kašparové (2001: 118) může mít na návratnost dotazníků vliv i to, jestli téma a samotné otázky respondenty zaujmou, zejména pokud se jedná o odborníky v dané oblasti. Finština není na evropských univerzitách hojně vyučovaným jazykem a ani v České republice ji mnoho lidí neovládá. Proto se domnívám, že pouhá skutečnost, že jde o práci o tlumočení ve Finsku z české univerzity, by pro potenciální dotazované mohla být dostatečným důvodem se o výzkum zajímat.

Co se týče polostrukturovaných rozhovorů, jako možnou nevýhodu vnímám, že respondenti nemusí odpovídat pravdivě a upřímně, pokud se v průběhu rozhovoru necítí komfortně nebo pokud nebyla navozena správná atmosféra. Tomuto omezení jsem se snažila zabránit tím, že jsem rozhovory uvozovala spíše neformálně – obecnějšími tématy a osobnějšími otázkami – tak, jak doporučují i Surynek, Komárková a Kašparová (2001: 85).

Dalším možným nedostatkem zvolené formy rozhovorů může být jazyk, v němž byly pořízeny. V cizím jazyce totiž spíše hrozí, že otázky nebudou formulovány tak přesně a reakce tazatele nebudou tak promptní jako v mateřštině, což může mít negativní vliv na průběh rozhovoru. Nevýhodou může být i následná transkripce, jelikož z nahrávek nebylo vždy jasné, co dotazovaný řekl. Tomuto jsem se snažila zabránit tím, že jsem si v rámci rozhovorů pořizovala poznámky a že jsem transkripty nechala zkontrolovat rodilým mluvčím. Navíc se domnívám, že pasáže, kde byla řeč z nahrávky nesrozumitelná, nebyly pro práci podstatné, a jejich počet navíc ani nebyl vysoký. Proto také nebylo nutné další dotazování u respondentů.

2 OSOBNOSTI TLUMOČENÍ VE FINSKU

Dějiny tlumočení jsou zejména ve 20. století často historií tlumočnických osobností. Jinak tomu nebylo ani ve Finsku. Ani tam nechyběly osobnosti, které se v začátcích zasadily o zkvalitnění výuky a zlepšení postavení tlumočnicků nebo přispěly poznatky ze zahraničí. V této kapitole se pokusíme v krátkosti představit osoby, které po praktické nebo teoretické stránce formovaly vývoj a výuku konferenčního tlumočení ve Finsku. Byly vybrány osobnosti, které jsou v tlumočnické komunitě známé a uznávané i mezinárodně, ale zároveň i osobnosti, které jsou činné pouze na národní úrovni. Medailonky se z velké části zakládají na osobních rozhovorech nebo na dotaznících.

2.1 Anna-Riitta Vuorikoski (*1947)

Anna-Riitta Vuorikoski, bývalá členka Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků (*International Association of Conference Interpreters – AIIC*), patří k předním postavám finského tlumočení. Narodila se v Helsinkách. Vzdělání získala na Jazykovém institutu v Tampere (*Tampereen kieli-instituutti*) mezi lety 1967 a 1969, kam nastoupila rok po jeho otevření. Ve druhém ročníku si vybrala zaměření na práva a správu. Na Jazykovém institutu jí zahraniční přednášející doporučili, aby se věnovala tlumočení, neboť se domnívali, že pro něj má talent a vlohy. To ji přimělo zvažovat kariéru tlumočnicka.

Hned po studiu dostala možnost pracovat jako konferenční tlumočnice, ale záhy zjistila, že studium ji na tuto dráhu dostatečně nepřipravilo. Jak se sama vyjádřila, tlumočit se naučila na úkor svých posluchačů. Byla také členkou tehdejšího Svazu finských překladatelů (*Suomen kääntäjien yhdistys*). V 70. letech se s Kati Revell-Nielsen podílela na vytvoření rámcových podmínek pro finské tlumočnické na základě doporučení AIIC. V 70. letech se také účastnila tlumočnických školení a uvědomila si, že vyučující zatím nemají dostatečné znalosti. Proto v rámci nově vzniklé tlumočnické sekce Svazu finských překladatelů navrhla, aby se v Turku uspořádala simulovaná konference, kde by si tlumočníci mohli procvičit konferenční tlumočení v reálných podmínkách.

Jejími pracovními jazyky jsou finština (A) a angličtina (B). V rámci některých mezinárodních konferencí však tlumočila i ze švédštiny či němčiny.

Pracovala také jako překladatelka ve svobodném povolání. Od 80. let zároveň působila jako zastupující přednášející na Univerzitě v Tampere, kde vyučovala překlad a později tlumočení. Podle vlastních slov jí samotné pomohlo, že se na začátku kariéry dostala na mezinárodní setkání a konference, kde měla možnost vidět při práci tlumočnické z AIIC, které pozorovala a učila se od nich.

V 90. letech napsala článek s názvem *Simultaneous interpreting as experienced by the audience*, který vycházel z výzkumu Ingrid Kurz o kvalitě tlumočení. Vuorikoski použila stejný model, ale výzkum provedla ve Finsku. V dotaznících se respondentů ptala, jak hodnotí simultánní tlumočení. Práci představila na výroční konferenci Svazu amerických překladatelů (*American Translators Association*), z níž vzešla publikace *Connections. Proceedings of the 36th Annual Conference of the American Translators Association, November 8-12, 1995, Nashville, Tennessee*.

V 90. letech před vstupem Finska do EU školila finské konferenční tlumočnický na kurzu v Bruselu. Po vstupu Finska do EU tři roky působila jako tlumočnice v Evropském parlamentu, později také v Evropské komisi. Tlumočila do finštiny a jejím jazykem retour byla angličtina. V EP také nasbírala materiál pro svou disertační práci s názvem *A Voice of its Citizens or a Modern Tower of Babel? The Quality of Interpreting as a Function of Political Rhetoric in the European Parliament*, kterou obhájila v roce 2004 na Univerzitě v Tampere. Oponentkou jí byla Mirjam Shlesinger, což Vuorikoski podle vlastních slov považovala za velkou čest, protože Shlesinger ji inspirovala a byla jí vzorem. Disertační práce se opět zabývala kvalitou tlumočení. Vuorikoski chtěla dokázat, že nezávisí pouze na tlumočnickových dovednostech, ale také na originálním projevu. Získala projevy ve finštině, angličtině, němčině a švédštině a nahrávky jejich přetlumočení, které pak srovnávala s originály. Jako materiál si vybrala tlumočení v EP právě proto, že vycházela z předpokladu, že všichni tlumočníci v EP jsou na stejné úrovni, co se týče kvality, protože všichni úspěšně absolvovali akreditační testy. Práce byla výjimečná hned v několika ohledech. Zaprvé šlo o první doktorskou práci na téma tlumočení ve Finsku a zadruhé také o první práci, která obsahovala CD s nahrávkami, které byly zároveň zveřejněny na stránkách Univerzity v Tampere. Jednalo se o první sesbírání materiálu a výzkumu tohoto druhu. Vuorikoski se vyjádřila, že chtěla získat nahrávky opravdových projevů a tlumočení, aby čtenář její práce mohl srovnat, jak zněl originální projev a jak znělo tlumočení, protože transkripce podle ní není postačující. Po nashromáždění materiálů přestala tlumočit v EP, aby se mohla soustředit na psaní práce.

Po zkušenostech z EU viděla, že ve Finsku je potřeba vzdělávat konferenční tlumočnický. Na Univerzitě v Turku zorganizovala konferenci, jejímž cílem bylo přesvědčit další univerzity a finské Ministerstvo školství (*Suomen opetus- ja kulttuuriministeriö*), že konferenční tlumočení vyžaduje vzdělání. Vuorikoski se měla stát vedoucí speciální výuky konferenčního tlumočení, ale protože kvůli rodině nebyla ochotná přestěhovat se do Turku, převzala tuto pozici Johanna Mäkinen. Podílela se nicméně na sestavování plánů a několikrát

v rámci těchto kurzů také vyučovala. Podle vlastních slov se ve výuce zaměřovala na správné porozumění projevů a na schopnost shrnout obsah.

Na konci 90. let, kdy byl založen EUROPOL, tlumočila pro tuto organizaci z finštiny do angličtiny. Vuorikoski (2020) uvádí, že v EP retour dělat nechtěla, protože jí nepřipadalo spravedlivé, že platové podmínky byly i v případě retouren stejné. Po obhájení disertační práce v roce 2004 pracovala také jako tlumočnice v rámci zasedání Evropské rady zaměstnanců (*European Works Council*), v rámci nichž třikrát navštívila Prahu. Koncem 90. let navštívila také Ústav translologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, kde měla několik přednášek. Jedna vycházela z její doktorské práce. V roce 2009 byla u založení Evropského sdružení soudních tlumočnicků (*European Legal Translators and Interpreters Association – Eulita*) jako zástupkyně Sdružení finských překladatelů a tlumočnicků společně s Kaarinou Hietanen z Univerzity v Tampere.

Momentálně pracuje na článku o tlumočení pro Routledge do publikace s názvem *Textbook. The History of Translation*, která by měla vyjít za několik let.

2.2 Veijo Kruth (*1956)

Veijo Kruth se narodil do dvojjazyčné rodiny. Jeho otec je finský Švéd, ale doma rodina mluvila finsky. Maturitní zkoušku složil v Německu a magisterské studium absolvoval v letech 1975 a 1978 na Univerzitě v Jyväskylä (*Jyväskylän yliopisto*). Jeho hlavním oborem byla německá filologie, v rámci vedlejších oborů studoval filozofii, anglickou filologii, lingvistiku, pedagogiku a etnologii.

Podle vlastních slov chtěl vždy být tlumočnickem, protože mu toto povolání připadalo zajímavé. Na začátku své kariéry působil na univerzitě jako asistent a vyučující němčiny a vedoucí oddělení překladu a tlumočení z němčiny. Vyučoval také na Univerzitě v Helsinkách (*Helsingin yliopisto*). Kromě toho byl překladatel a tlumočnick na volné noze. Později se rozhodl soustředit pouze na dráhu tlumočnicka.

Jako tlumočnick v institucích Evropské unie působí od vstupu Finska v roce 1995. Od roku 2001 je vedoucím finské tlumočnické kabiny v Evropské komisi.⁷ Kromě tlumočení má na starosti také administrativní úkoly. Jeho pracovními jazyky jsou finština, němčina, angličtina, francouzština, nizozemština a švédština. Ve finské kabině zajišťuje retour do němčiny. V německé kabině tlumočí z finštiny, angličtiny a švédštiny. Před časem se začal učit také řecky, ale řečtinu zatím v oficiální jazykové kombinaci nemá.

⁷ Údaj platný pro rok 2020.

Veijo Kruth byl u všech přijímacích a závěrečných zkoušek specializované výuky konferenčního tlumočení. Momentálně se také aktivně zasazuje o to, aby byl modul EMCI ve finském prostředí obnoven.

2.3 Kati Revell-Nielsen (*1947)

Kati Revell-Nielsen patří k nejvýznamnějším osobnostem finského konferenčního tlumočení. Protože navštěvovala školu, kde byly tři vyučovací jazyky (finština, švédština a angličtina), zajímala se o mnohojazyčnost a závislost jazyka a kultury. Také ji lákaly mezinárodní vztahy. Proto se rozhodla pro dráhu konferenční tlumočnice.

Vzdělání získala v 70. letech na Ženevské tlumočnické škole (*École d'Interprètes de Genève – EIG*), dnešní Fakultě překladatelství a tlumočnictví (*Faculté de traduction et d'interprétation – FTI*) na Univerzitě v Ženevě (*Université de Genève*). Studovala tlumočení z angličtiny, která byla její oficiální mateřštinou, protože kombinace s finštinou nebyla možná. Po studiu se vrátila do Finska a představila tam doporučení AIIC. Přispěla tak k vytvoření rámcových podmínek pro finské tlumočnické. Působila jako překladatelka pro finské Ministerstvo zahraničních věcí (*Suomen ulkoministeriö*) a vedle toho tlumočila.

Před vstupem Finska do EU byla již několik let freelance tlumočnicí Evropské komise. Pro práci v Evropské unii se rozhodla, protože to byla jediná mezinárodní instituce, v níž se pravidelně používala finština. Byla první stálou finskou tlumočnicí EK a posléze i vedoucí finské kabiny. Nejčastěji tlumočila z angličtiny a francouzštiny a retour poskytovala do angličtiny. Jejimi pracovními jazyky byly finština, angličtina, francouzština, švédština a dánština. V Unii působila v letech 1995 a 1996 také jako vyučující tlumočení pro finské tlumočnické. Pro Komisi pracovala 15 let.

Kati Revell-Nielsen se také podílela na sestavování osnov pro speciální výuku konferenčního tlumočení na Univerzitě v Turku a byla pravidelně zvána na přijímací a závěrečné zkoušky. Momentálně je v důchodu.

2.4 Marianna Sunnari (*1951)

Marianna Sunnari je jednou z nejdéle působících osobností finského tlumočení, zejména jako vyučující a konferenční tlumočnice. V letech 1971–1974 vystudovala překladatelství v jazykové kombinaci angličtina, němčina, finština na Jazykovém institutu v Turku (*Turun kieli-instituutti*). Výuka trvala tři roky a zahrnovala také několik hodin tlumočení. Na univerzitě byla jejím hlavním oborem angličtina. Ve své diplomové práci, kterou obhájila v roce 1982, se

zaměřila na srovnání používání aktuálního větného členění v překladech do finštiny a angličtiny.

V roce 1991 ukončila také nižší stupeň doktorského studia, ve Finsku nazývaný licenciát (*lisensiaatin tutkinto*), který ji umožnil vyučovat na univerzitě. Jako vyučující na univerzitě působila téměř 40 let. Vyučovala na Univerzitě v Turku, když se začala organizovat speciální výuka konferenčního tlumočení. Podílela se na výukových plánech a na spolupráci s dalšími univerzitami a orgány EU.

V roce 1994 úspěšně složila zkoušky pro freelance tlumočnický do EK. Jejími pracovními jazyky jsou finština, angličtina, němčina a švédština. Mezi lety 1995 a 2013 působila jako externí tlumočnice Evropského parlamentu a Evropské komise. Na Ženevské univerzitě v roce 2000 absolvovala kurz *Training of Interpreter Trainers*.

V rámci své publikační činnosti spolu s Jormou Tommolou, Mattim Lainem a Juhou O. Rinnem v roce 2000 napsala pro časopis *Interpreting* 5(2) článek *Images of shadowing and interpreting* (), podílela se na článku pro časopis *Neuroscience Letters* 294 (2) s názvem *The translating brain: Cerebral activation patterns during simultaneous interpreting* a v roce 2010 společně s Adelinou Hild sepsala článek s názvem *A multi-factorial approach to the development and analysis of professional expertise in SI*. Momentálně je v důchodu.

2.5 Uljas Attila (1917–2006)⁸

Uljas Attila byl veteránem finského tlumočení a překladu, jedna z prvních významných osobností této oblasti ve Finsku. Narodil se německé matce a finsky se naučil až na základní škole. Na Univerzitě v Helsinkách vystudoval matematiku, fyziku, chemii a astronomii. Mezi lety 1940 a 1950 pracoval v továrně na výrobu letadel v Tampere, ale potom se zaměřil na dráhu překladatele.

Měl vynikající jazykové znalosti v angličtině a němčině. Překládal zejména patenty, medicínské, právnícké a technické texty, ve Finsku ho proslavilo také překládání disertačních prací.

V 70. letech, kdy se ve Finsku pořádalo mnoho mezinárodních konferencí, se nadchl pro tlumočení. Stal se členem Svazu finských překladatelů a v letech 1976–1977 působil jako druhý předseda tlumočnické sekce. Lze ho považovat za průkopníka tlumočení ve Finsku, protože v době, kdy se ještě oficiálně neorganizovala tlumočnická výuka, upozorňoval na

⁸ Medailonek vychází z článku uveřejněného v periodiku *Helsingin Sanomat* 2. října 2006 při příležitosti jeho úmrtí na adrese <https://www.hs.fi/ihmiset/art-2000004429454.html> (cit. 30. 3. 2020) a z informací na stránkách SKTL: <https://www.sktl.fi/liitto/palkinnot/uljas-attila/> (cit. 30. 3. 2020).

potřebu praktického nácviku simultánního tlumočení. V kongresovém centru Dipoli v Espoo zřídil místnosti a zabezpečil odpovídající techniku pro trénink tlumočení. O víkendech organizoval tlumočnická cvičení. Podporoval výuku tlumočení, reprezentoval tlumočnickou obec na veřejnosti a zpopularizoval tuto profesi.

V roce 2001 Svaz finských překladatelů a tlumočnicků na jeho počest zavedl Cenu Uljase Attily (*Uljas Attila -palkinto*). Je od roku 2002 udělována každé dva roky osobnosti nebo skupině osobností, které se zasadily o tlumočení nebo o zlepšení postavení tlumočnicků ve společnosti.

2.6 Mirja Bouchard⁹

Mirja Bouchard je současná vedoucí finské kabiny Evropského parlamentu. Vystudovala translatoologii na Univerzitě v Turku (*Turun yliopisto*) a v roce 1994 bakalářské studium v oboru aplikované lingvistiky na Quebecké univerzitě v Montrealu (*Université du Québec à Montréal*).

Na podzim roku 1994 se zúčastnila kurzu konferenčního tlumočení EP a mezi lety 1995 a 2010 pracovala jako stálá tlumočnice ve finské kabině EP. Od června 2010 také zastává pozici vedoucí finské kabiny. Jejími pracovními jazyky jsou angličtina, francouzština, španělština a finština. Dělá retour do angličtiny.

⁹ Medailonek vychází z informací EP o svých zaměstnancích, dostupných na adrese <https://www.europarl.europa.eu/interp/rectorsconference2012/docs/cv/participants/bouchard.pdf> (cit. 3. 4. 2020).

3 VÝVOJ TLUMOČENÍ A JEHO VÝUKY VE FINSKU

Podobně jako čeština i finština užívá dva rozdílné termíny pro překlad (*kääntäminen*) a tlumočení (*tulkkaus*), ale zastřešující pojem chybí. Němčina například disponuje nadřazeným slovem *Translation* pro obě disciplíny. V podobném významu se ve finštině užívá již zmiňované slovo *kääntäminen*, případně s přívlastkem *suullinen* (ústní) nebo *kirjallinen* (psaný), či dokonce obecněji *käännösviestintä* (komunikace prostřednictvím překladu).

Dalším zajímavým aspektem je sloveso, z něhož je slovo tlumočení – *tulkkaus* – odvozeno. Existují totiž dvě velmi podobná slovesa *tulkita* a *tulkata*. Vývoj výuky tlumočení ve Finsku lze ilustrovat pomocí těchto sloves a toho, jak se měnil jejich význam. Původně se pro tlumočení používalo sloveso *tulkita*, které má široké spektrum významů – působit jako tlumočník, interpretovat, převést zakódovanou informaci do běžné řeči. Ve *Slovníku současné finštiny* (*Nykysuomen sanakirja*, 1973) najdeme pouze tento lexém, který je definován jako „překládat, zejména po částech (mluvený) jazyk, působit jako tlumočník“. Na základě toho lze usuzovat, že tlumočení se chápalo hlavně jako tlumočení konsektivní, jako „ústní překlad“.

Tlumočníci v 60. a 70. letech se proto rozhodli používat spíše sloveso *tulkata*, které lze považovat za synonymum zmíněného výrazu ve významu „tlumočit, působit jako tlumočník“. V roce 1979 vyšlo nové zpracování *Slovníku současné finštiny*, které obsahovalo i seznam neologismů. Mezi nimi najdeme také sloveso *tulkata*. Objevuje se zde také podstatné jméno *simultaanitulkkaus* (simultánní tlumočení) s definicí „tlumočení řeči v reálném čase za pomoci sluchátek“. V roce 1993 je simultánní tlumočení definováno již konkrétněji – jako „tlumočení ve stejném čase jako prostředek komunikace v rámci mezinárodních setkání, v němž *vyškolený tlumočník* překládá projev bezprostředně do dalšího jazyka“. Vidíme, že tlumočení se začalo chápat jako specifická schopnost, která vyžaduje určité speciální vzdělání.

3.1 Začátky tlumočení ve Finsku

O počátcích tlumočení ve Finsku se neví mnoho, ale několik zmínek se objevuje již od druhé poloviny 40. let minulého století (Sunnari 2015: 191). Po válce bylo potřeba konsolidovat ekonomiku, a tak se finské firmy zapojovaly do mezinárodní spolupráce. Protože ale ne všichni ovládali cizí jazyky, bylo zapotřebí tlumočnicků. Tehdy však ještě neexistovala oficiální výuka tlumočení a lidé, kteří tlumočili, byli většinou činní v různých sdruženích a organizacích a k tlumočení se dostali náhodou. I ve Finsku si první tlumočníci podobně jako jinde (v ČR tomu nebylo jinak) nejprve osvojili tuto profesi prostřednictvím praxe.

Na začátku se tlumočilo pomocí šušotáže. První konferencí ve Finsku, na níž bylo využito simultánního tlumočení, bylo Světové sdružení míru (*World Assembly of Peace*) v červnu 1955 (Sunnari 2006a: 149).

Finsko rozšiřovalo svou síť mezinárodních kontaktů. V roce 1956 se připojilo k Severské radě, což znamenalo novou potřebu tlumočení na mezinárodní úrovni (Sunnari 2006a: 149). Malé jazyky jako finština však jen zřídka dostaly vlastní kabinu, takže finští tlumočníci často tlumočili pomocí šušotáže. Tlumočníci byli z velké části rekrutováni neformálně, prostřednictvím známostí, ale klienti kontaktovali i Svaz finských překladatelů (*Suomen kääntäjien yhdistys*), který vznikl v roce 1955. Největší poptávka byla po tlumočnících z angličtiny a francouzštiny (Sunnari 2006a: 150). To všechno vedlo k tomu, že v 60. letech poptávka po tlumočení vzrostla.

Ještě v 70. letech se netlumočilo příliš často, i když Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, která se uskutečnila v roce 1975 v Helsinkách, znamenala milník a dostala tlumočení do povědomí finské veřejnosti. To, že je potřeba vzdělávat také tlumočníky, se navíc ukázalo ve stejném roce v rámci severského kulturního semináře v Turku, pro který nebylo možné sehnat finské simultánní tlumočníky do norštiny a dánštiny.

Svaz finských překladatelů tedy kontaktoval severské sdružení Pohjola-Norden zabývající se severskou kulturou a v roce 1976 společně uspořádaly první vzdělávací seminář pro tlumočníky do severských jazyků (*pohjoismaisten kielten tulkikoulutusseminaari*). Ve stejné době byla v rámci Svazu finských překladatelů zřízena tlumočnická sekce a v roce 1978 byl přejmenován na Sdružení finských překladatelů a tlumočnicků (*Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – SKTL*), které působí dodnes. Tlumočnická sekce sdružovala hlavně tlumočníky, kteří tlumočili pro odborové organizace, pro delegace a mnohdy i do cizího jazyka.¹⁰ Ve Finsku však tehdy působili i tlumočníci ve svobodném povolání. Ti však měli jiné pracovní podmínky než „odboroví“. Z podnětu tlumočnické sekce SKTL byla proto schválena Finská tlumočnická dohoda (*Suomen tulkkisopimus*), která stanovila stejné pracovní a platové podmínky pro všechny tlumočníky. Mezi jiným také určila, že konferenční tlumočníci sedí v kabinách minimálně po dvou a tlumočí pouze do mateřského jazyka. Tato dohoda se inspirovala doporučeními AIIC pro rámcové podmínky pro tlumočníky. Povědomí o těchto pravidlech přinesla Kati Revell-Nielsen, která absolvovala studium na Fakultě překladu a tlumočení na Univerzitě v Ženevě.

¹⁰ Na tyto tlumočníky budu v práci dále odkazovat pomocí pojmu „odboroví tlumočníci“.

3.2 Rozvoj výuky tlumočení

Do 60. let ve Finsku neexistovala výuka tlumočení, pouze filologie (Vuorikoski 2020). V počátcích výuky tlumočení Finsko hledalo vzory v zahraničí, protože tlumočení a překlad se v rámci vzdělání nenabízely nikde v celé Skandinávii. Stanovy a pravidla Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků (AIIC), založené v roce 1953, ovlivnily i výuku tlumočení ve Finsku. Kromě toho se Finsko také inspirovalo Spolkovou republikou Německo a Německou demokratickou republikou, kde měli již několikaleté zkušenosti.

30. prosince 1965 vstoupil v platnost zákon, na jehož základě měl stát podporovat zakládání jazykových institutů (*kieli-instituutti*), jejichž cílem bylo vzdělávat překladatele a tlumočníky (Sunnari 2006a: 150). Podle německého vzoru studijní program pojmenovali „Diplomovaný překlad“ (*Diplomikielenkääntäjän tutkinto*). Dvouleté studium začalo v roce 1966 na Jazykovém institutu v Turku (*Turun kieli-instituutti*) a Jazykovém institutu v Tampere (*Tampereen kieli-instituutti*), o dva roky později na Jazykovém institutu v Savonlinně (*Savonlinnan kieli-instituutti*) a v roce 1971 na Jazykovém institutu v Kouvoles (*Kouvolan kieli-instituutti*). Prvními vyučujícími byli tlumočníci z praxe, kteří se vzdělávali sami. Osnovy pro výuku se vytvářely na základě vzorů z Lipska, Vídně, Ženevy a Georgetownu. Finské instituty a jejich zahraniční protějšky od počátku spolupracovaly, takže výuka probíhala všude téměř identicky. Výjimkou bylo Turku, kde nabízeli více kurzů. Spolupráci posílil i další zákon, který určoval fungování institutů.

Za začátek řádné výuky tlumočení ve Finsku lze považovat 70. léta. V institutech začala pravidelná výuka a studijní program se prodloužil na tři roky. První kurzy se rozběhly v roce 1970 v Turku (ještě pod starým názvem *tulkitseminen* nebo *tulkinta*, a ne *tulkkaus*). Zprvu nebyla výuka náročná, šlo o trénink bilaterálního tlumočení dvakrát až třikrát týdně. Vyučovala se také tlumočnická notace, kde se využívalo symbolů, mezinárodních zkratk a vycházelo se z poznatků německé, americké a švýcarské školy.

Pro počátky výuky byla kromě nadšení typická i jakási familiární atmosféra. Protože na institutech nebylo vždy možné mít v hodině vyučující obou jazyků, museli se studenti často spokojit s nahrávkami. Ty často nahrávali sami vyučující, protože vhodné materiály ještě chyběly. Pro samostudium se zase využívaly jakékoliv vhodné texty nebo příspěvky přednesené na konferencích. Nikdo z vyučujících sám neabsolvoval výuku tlumočení, takže se zakládala na intuici a na zkušenostech z vlastní praxe. Jedna z prvních vyučujících Liisa Peltomaa například v Monterey viděla, že výuka se zaměřovala na důslednou terminologickou přípravu, na studium paralelních textů a idiomů dané jazykové oblasti, ale také na zdokonalování rétorických dovedností. Tyto poznatky se poté snažil aplikovat i turkuský jazykový institut.

V rámci prvotní výuky bylo tlumočení chápáno pouze jako doplňkové vzdělání k překladu, protože se nepředpokládalo, že by se pro studenty specializující se pouze na tlumočení našel dostatek pracovních možností. Zároveň bylo zřejmé, že ne všichni překladatelé jsou schopni tlumočit. Výuka tlumočení se však chápala jako prostředek, kterým lze zlepšovat orální dovednosti.

V institutech šlo tedy nejdříve o jazykové vzdělání, které mělo zlepšit pracovní vyhlídky absolventů. Jazykové instituty byly vůbec prvními finskými institucemi, které byly vybaveny jazykovými laboratořemi. Vyučující Jazykového institutu v Turku v prvních letech dokonce nabízeli kurzy zaměřené na ústní projev a porozumění mluveného jazyka pro vyučující jazyků na jiných institutech. V institutech se vyučovalo konsektivní i simultánní tlumočení. Výuka simultánního tlumočení však byla posílena až v roce 1973, kdy byl na Univerzitě v Turku (*Turun yliopisto*) zřízen malý konferenční sál s kabinami a příslušenstvím a otevřeny volitelné kurzy simultánního tlumočení.

Dalším impulsem pro rozvoj výuky tlumočení bylo zařazení simultánního tlumočení do severské spolupráce. První intenzivní tlumočnický kurz skandinávských jazyků se uskutečnil v březnu roku 1975 a trval týden. Na základě inzerátu v novinách se přihlásilo 90 uchazečů a přijato bylo 12, z nichž mnozí posléze začali pracovat jako konferenční tlumočníci pro Severskou radu nebo EU, případně jako vyučující tlumočení. Později Severské jazykové a informační centrum (*Pohjoismainen kieli- ja tiedotuskeskus*) zřídilo doplňkový kurz skandinávských jazyků pro konferenční tlumočnický a vyučující, který hradila Severská rada. Kromě tlumočení se zaměřil i na mezinárodní a severskou spolupráci.

Někteří začínající tlumočníci měli po studiu možnost začít pracovat v oboru pod dohledem starších a zkušenějších kolegů. Jednou z výrazných osobností tehdejšího tlumočení ve Finsku byl Uljas Attila, který v kongresovém centru Dipoli v jihofinském Espoo zajistil místnosti a odpovídající techniku pro trénink tlumočení a posléze tam o víkendech organizoval tlumočnická cvičení. Ke zlepšení kvalifikace sloužily i víkendové a letní kurzy Svazu finských překladatelů a tlumočnicků v 70. a 80. letech v Turku, Helsinkách a Kouvoles. Jedním z největších byl kurz pořádaný Turkuskou letní univerzitou (*Turun kesäyliopisto*) a Jazykovým institutem v Turku v roce 1976. Trval tři týdny a šlo o doplňkový kurz konferenčního tlumočení. Další z možností vzdělávat se v tlumočení byl kurz uspořádaný Švédsko-finským kulturním centrem (finsky *Ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus*, švédsky *Hanaholmens Kulturcentrum för Sverige och Finland*) na ostrově Hanasaari u Helsinek. Byl to vůbec první kurz simultánního tlumočení v rámci severských zemí (Sunnari 2006a: 152). Začal v roce 1975 a měl připravovat finské tlumočnický ze švédštiny, která je dodnes druhým úředním jazykem

Finska. Předpokládalo se, že by po tomto typu tlumočení mohla být poptávka ve finském parlamentu, ale záhy se ukázalo, že tomu tak není. Většina z absolventů tohoto kurzu nicméně posléze pracovala jako tlumočníci (Vuorikoski 2020). V roce 1979 tlumočnická sekce SKTL uspořádala první severské tlumočnické dny (*pohjoismaiset tulkkipäivät*) v Espoo, které měly velký ohlas v médiích, a tak se tlumočnické povolání zviditelnilo i na veřejnosti. Právě na této konferenci byli první finští konferenční tlumočníci přijati do AIIC.

Výuka tlumočení se začala rozšiřovat a konsolidovat začátkem 80. let, kdy byly jazykové instituty připojeny k univerzitám. Z Jazykového institutu v Turku a Jazykového institutu v Tampere se staly tlumočnické ústavy tamějších univerzit, Jazykový institut v Savonlinně se přidal k Univerzitě v Joensuu (*Joensuun yliopisto*) a Jazykový institut v Kouvoles k Univerzitě v Helsinkách (*Helsingin yliopisto*) v roce 1981. V roce 1980 byla navíc na Univerzitě ve Vaase (*Vaasan yliopisto*) zavedena výuka tlumočení do švédštiny. Povinných tlumočnických kurzů bylo nicméně poměrně málo, protože ne všichni studenti překladu měli zájem tlumočit nebo pro to měli předpoklady. Intenzivnější tlumočnické kurzy bylo ale možné absolvovat v rámci volitelných předmětů. Podle Vuorikoski (2020) bylo na univerzitách vítáno, pokud vyučující sám byl i praktikujícím tlumočnickem, a mohl tak studentům zprostředkovat zkušenosti přímo z praxe, takže nebyl problém kombinovat profesi vyučujícího a tlumočnicka. Mnozí z tehdejších vyučujících tlumočení působili jako konferenční tlumočníci pro státní orgány nebo jiné organizace (Vuorikoski 2020).

Teprve začátek 90. let však můžeme považovat za období, kdy se tlumočení a jeho výuka ve finské společnosti „ustálily“. Například na Univerzitě v Turku bylo pro studenty hlavního oboru angličtiny, francouzštiny a němčiny od roku 1991 možné po složení zkoušky přidat vedlejší obor tlumočení, který trval 20 týdnů a jehož záměrem bylo seznámit je se základy konferenčního a komunitního tlumočení. V roce 1994 byl na stejné univerzitě zrušen Ústav pro vzdělávání překladatelů (*Kääntäjänkoulutuslaitos*) a jednotlivé jazyky (angličtina, španělština, francouzština, švédština a němčina) se začaly studovat jako samostatné obory, které zajišťovalo Centrum pro překlad a tlumočení (*Kääntämisen ja tulkkauksen keskus*), nyníjší Ústav pro jazykovědu a translátologii (*Kieli- ja käänntieteteiden laitos*). Na stejné univerzitě byli po vstupu Finska do Evropské unie vzdělávání konferenční tlumočníci.

Ani komunitní tlumočení nezůstalo ve Finsku opomenuto. Tuto disciplínu bylo možné rozvíjet v rámci doplňkových kurzů. V polovině 90. let se Finsko začalo zaměřovat na výuku komunitního tlumočení i v rámci univerzit. Ještě předtím, v roce 1989, Ministerstvo školství (*Suomen opetus- ja kulttuuriministeriö*) sestavilo pracovní skupinu, jejímž úkolem bylo nastínit možnosti studia komunitního tlumočení. Od roku 1987 byla v platnosti také Severská jazyková

dohoda (*Pohjoismainen kielisopimus*). V roce 1990 sice tato skupina odevzdala ministerstvu plán, ale výuka se neuskutečnila. První základy výuky komunitního tlumočení byly položeny až v září 2002. Tomuto typu tlumočení se věnovala a věnuje především Univerzita v Tampere.

Pro tlumočnický severských jazyků byla taktéž pořádána doplňková školení, v rámci nichž se účastníci seznámili i se severskou a mezinárodní spoluprací. Ústav mezinárodní komunikace v Savonlinně (*Kansainvälisen viestinnän laitos*), patřící pod Univerzitu v Joensuu, nyní Východofinskou univerzitu (*Itä-Suomen yliopisto*), uspořádal v letech 1998–2001 tlumočnické kurzy pro Finsko, Rusko a EU. Trvaly dva roky a byly určeny jak již praktikujícím tlumočnickům, tak i zájemcům o toto povolání. Cílem kurzů bylo připravit se na náročné zakázky ve finštině, ruštině a angličtině.

Tlumočníci do znakového jazyka jsou ve Finsku vzděláváni od roku 1978. Momentálně výuka probíhá na střední odborné škole Diakonia (*Diakonian ammattikorkeakoulu – DIAK*), která na začátku spolupracovala s anglickým oddělením turkuské translologie. Na stejné škole se také vyučuje komunitní tlumočení. Pracovními jazyky jsou arabština, mandarínská čínština, kurdština (soranské nářečí), perština, somálština, urdština, tigrinja a ruština.

Také soudní tlumočníci mohou nyní ve Finsku získat specializované vzdělání, jehož základy byly položeny v roce 2013.

3.3 Rozmach výuky konferenčního tlumočení

Již v roce 1987 zahrnovala výuka angličtiny pro mezikulturní komunikaci na Univerzitě v Turku 14 týdnů tlumočení. Poté, co v roce 1989 ústav získal nové prostory, modernější konferenční sál a dvě nové tlumočnické učebny, se výuka rozšířila ještě více. Od roku 1991 výuka v rámci studia vedlejšího oboru zahrnovala 15 tlumočnických týdnů. Kromě teorie a základních dovedností se studium zaměřovalo i na výzkum zpracovávání řeči a tlumočení. To znamenalo posun, neboť mnozí si v rámci vedlejšího oboru zvolili jako specializaci teorii. Takto byli vyškoleni profesionální konferenční a komunitní tlumočníci. S následnou globalizací a aktivitou Finska v rámci evropské spolupráce ale přišly nové výzvy pro konferenční tlumočení.

Poptávka po tlumočení od 90. let rostla. Počítalo se s tím, že Finsko se připojí k Evropské unii, a proto potřebovalo rychle a cíleně vzdělat konferenční tlumočnický, kteří by splňovali vysoké mezinárodní požadavky. Anna-Riitta Vuorikoski (2020) vysvětluje, že se rozhodla v Turku zorganizovat konferenci, jejímž cílem bylo přesvědčit jiné univerzity a finské Ministerstvo školství, že konferenční tlumočení vyžaduje patřičné vzdělání. Na konferenci vystoupili také zástupci EU, aby pohovořili o tlumočení v EU, mezi jinými také tehdejší

vedoucí dánské tlumočnické kabiny v EP, který vedl kurz pro tlumočníky severských jazyků. Ministerstvo školství poté v roce 1992 sestavilo pracovní skupinu, která měla za úkol zmapovat situaci výuky tlumočení ve Finsku a navrhnout, jak vyřešit nedostatek tlumočnicků. Jednou z členek byla také Marianna Sunnari. Skupina se mimo jiné zabývala i sestavením osnov a učebních materiálů. Výsledky své práce předložila v roce 1993 (Sunnari 2006a: 155).

Na základě posudku skupiny bylo potřeba zřídit výuku konferenčního tlumočení a za vhodné kandidáty byly považovány univerzity v Turku a v Tampere. V Turku navíc nabízeli jazyky (angličtinu, španělštinu, francouzštinu a němčinu), které odpovídaly tehdejším i budoucím potřebám. Ministerstvo také v roce 1993 vyhradilo speciální grant pro rozvoj výuky tlumočení. Na základě těchto kritérií bylo rozhodnuto, že konferenční tlumočení se bude vyučovat právě v Turku.

Zařadit tlumočení do výuky v rámci vedlejšího oboru se ukázalo jako správný krok. V roce 1993 byla výuka tlumočení prodloužena na 20 týdnů. V Turku rozšířili vedlejší obor v rámci Projektu pro rozvoj výuky tlumočení (*Tulkkikoulutuksen kehittämissanke*), jehož cílem bylo prohloubit výuku v rámci vedlejšího oboru a naplánovat výuku konferenčního tlumočení. Za projekt odpovídala samostatná pracovní skupina, k níž se přidala i konferenční tlumočnice Anna-Riitta Vuorikoski, která působila tři měsíce jako jeho vedoucí. Na plánování výuky se do jisté míry podílela i Kati Revell-Nielsen (Revell-Nielsen 2020).

V 90. letech se Finsko stále více zapojovalo do mezinárodní spolupráce. V Turku v roce 1992 uspořádali severskou konferenci teorie překladu (*The Fourth Scandinavian Symposium on Translation Theory*). 19. listopadu 1993 byl také zorganizovaný první Den tlumočení (*Tulkkauksen neuvottelupäivä*), kde přednášeli tlumočníci, vyučující i zástupci vlády. Inspiraci pro rozvoj výuky čerpali členové pracovní skupiny například i v dnes již neexistujícím Centru pro konferenční tlumočení na Kodaňské vysoké škole obchodní (*Handelshøjskolen i København*), v pomocných orgánech EU a v Centru pro konferenční tlumočení ve Stockholmu. V roce 1994 turkuské Centrum pro překlad a tlumočení uspořádalo mezinárodní konferenci věnovanou konferenčnímu tlumočení a výzkumu v této oblasti a na podzim stejného roku se konal druhý Den tlumočení, jehož tématem bylo komunitní tlumočení.

Výsledky své práce skupina zveřejnila v roce 1994. Podle dánského vzoru se ukázalo, že potřeba školit konferenční tlumočníky se zpočátku jevila jako velká, ale postupně se zmenšila. Proto bylo rozhodnuto, že není nutné zřizovat nové ústavy, ale využít již existujících. Skupina navrhovala, aby výuka konferenčního tlumočení probíhala ve formě projektu a byla za ni zodpovědná jedna jednotka. Na přípravě a realizaci se podíleli nejenom odborníci z Turku, ale také z celého Finska i zahraničí. Do osnov byly zahrnuty čtyři části: úvod do studia,

mezikulturní komunikace, tlumočnická cvičení a úvod do aplikovaného výzkumu tlumočení. Na konci podzimu 1994 Ministerstvo školství rozhodlo, že specializovaná výuka konferenčního tlumočení bude probíhat na Univerzitě v Turku – oficiálně pak začala v roce 1995.

V Turku byly pravidelně pořádány doplňkové kurzy pro tlumočníky s finštinou pod názvem „Finština jako pracovní jazyk“ (*Suomi työkielenä*). Také pro vyučující jsou pravidelně organizovány vzdělávací kurzy.

Výuka konferenčních tlumočnicků začala na konci 90. let i na Univerzitě v Helsinkách. Jejím cílem bylo odpovědět na rostoucí poptávku poté, co Finsko v roce 1999 předsedalo Radě EU a po velkém rozšíření EU v roce 2004. Opírali se o „turkuský model“.

3.4 Speciální výuka konferenčního tlumočení na Univerzitě v Turku

Turkuská výuka konferenčního tlumočení se opírala o vlastní zkušenosti z pionýrské práce v jazykovém institutu v 70. letech a také o model tlumočnické výuky, který Niska (2005: 38) označil za kontinentální. Jedná se o model, který se používá v mnoha evropských zemích a podle něhož tlumočnickému vzdělání předchází studium překladu a jazyka. Tento model se ostatně aplikuje i na Ústavu translatologie FF UK. V Turku se nicméně snažili odpovědět na poptávku rychle a se zaměřením na trh, takže vycházeli i z jiných modelů, které se spíše orientovaly na požadavky trhu a neobsahovaly výuku překladu nebo jazyka (Niska 2005: 39). Podmínkou přijetí bylo proto vysokoškolské vzdělání a vynikající jazykové znalosti. Nabídka jazyků závisela na aktuální potřebě.

Před Univerzitou v Turku se v rámci Skandinávie výuce konferenčního tlumočení začaly věnovat Obchodní akademie v Kodani (*Erhvervsakademiet i København*) a Univerzita ve Stockholmu (*Stockholms universitet*). Nabízely šestiměsíční *in house* trénink tlumočnicků na Generálním ředitelství pro tlumočení Evropské komise (SCIC) (Niska 2005: 39). Turku se těmito snahami inspirovalo, ale zároveň speciální výuku přizpůsobilo severskému vysokoškolskému prostředí a skutečnosti, že ústav byl financován z veřejných zdrojů.

Výuka konferenčního tlumočení v Turku oficiálně začala v únoru roku 1995. Její garantkou měla být Anna-Riitta Vuorikoski, ale protože nebyla ochotna přestěhovat se do Turku, vedení převzala Johanna Mäkinen, která výuku vedla až do jejího ukončení (Vuorikoski 2020). Mäkinen také oslovila první vyučující, i z kruhů „odborových“ tlumočnicků. Vyučoványmi jazyky prvního ročníku byly angličtina, francouzština a němčina. Vuorikoski (2020) uvedla, že byla také u prvních přijímacích zkoušek a domnívá se, že to byly velmi přísné zkoušky. První zájemci pocházeli z řad nejrůznějších profesí, které úzce souvisely s cizími jazyky: učitelé jazyků, překladatelé, dokonce i knihovnice. Podle Vuorikoski (2020) byla první

skupina absolventů silná a většina z nich se uplatnila jako tlumočníci na volné noze nebo jako stálí zaměstnanci EU.

Výuka záhy dosáhla mezinárodně uznávané úrovně. Úzce se spolupracovalo s Evropskou komisí a Evropským parlamentem, což může být také důvodem, proč byla úspěšnost uplatnění absolventů vysoká. Oficiální statistické údaje o uplatnění jsou k dispozici pouze do roku 1999, data ze začátku nového tisíciletí lze získat pouze prostřednictvím rozhovorů. Z nich vyplývá, že více než polovina pracovala pro instituce Evropské unie, ať už jako stálí zaměstnanci nebo tlumočníci na volné noze (Siekkinen 2000); zbytek působí na domácím trhu.

Výuka konferenčního tlumočení se opírala o doporučení AIIC, že tlumočnickému vzdělání má předcházet jazyková příprava a překladatelské vzdělání. Uchazeči nemuseli na začátku studia prokázat znalost tlumočení ani překladu a ani nedostali body navíc, pokud studium tohoto typu již absolvovali. Většina si za vedlejší obor zvolila filologii nebo před absolvováním kurzu ukončila studium překladu a tlumočení na univerzitě, například v Turku, Tampere, Joensuu, Heidelbergu, Germersheimu, Las Palmas nebo ve Stockholmu (Mäkinen 2006: 163–164).

Od roku 1997 AIIC zařadil Univerzitu v Turku do oficiálního seznamu institucí, které vyučují konferenční tlumočení a splňují jejich podmínky. Na podzim roku 1998 se univerzita přidala do programu *European Masters of Conference Interpreting* (EMCI), což se nijak neodrazilo ve výuce, neboť plány byly již od počátku formovány na základě mezinárodních vzorů a osnov, které platily i pro EMCI. Členství v konsorciu EMCI však bylo přínosné, neboť přineslo nové vyučující, studenty a pravidelné konference s institucemi Evropské unie. Kurz trval osm měsíců a zaměřoval se na tři hlavní oblasti: zprvce znalosti týkající se fungování EU, jiných mezinárodních organizací a evropského práva, zadruhé komunikační dovednosti a zatřetí tlumočnické techniky. Garankou tohoto programu byla Jacqueline Välimäki, která se zúčastnila závěrečných zkoušek EMCI i v jiných zemích.

Tlumočnická výuka v Turku se v roce 2000 dostala na finský seznam specializovaných typů vzdělání. Program dostal pozitivní zpětnou vazbu a podněty pro zlepšení. Výuka se stala transparentnější a byla doplněna o příručky pro studenty a vyučující.

3.4.1 Charakteristické rysy výuky konferenčního tlumočení na Univerzitě v Turku

Jak již bylo nastíněno výše, AIIC na svých stránkách zveřejňuje 15 doporučení pro výuku tlumočení, z nichž deset slouží jako kritéria pro posuzování kvality výuky. Většina doporučení

byla uplatňována i v rámci výuky konferenčního tlumočení na Univerzitě v Turku. Mezi ně patřila následující pravidla (Mäkinen 2006: 164):

1. Absolventi programu mají:
 - dokončené akademické vzdělání;
 - vynikající znalost mateřského jazyka a jednoho nebo dvou cizích jazyků spolu se znalostí kulturních reálií;
 - dobré znalosti mezinárodních otázek a schopnost analyzovat a zpracovávat informace;
 - dobré komunikační dovednosti, schopnost se soustředit a zvládat stres.
2. Výuka musí zahrnovat následující oblasti:
 - teorie tlumočení;
 - tlumočnické návyky: komunikace, vystupování, příprava na akci, tlumočnické strategie, chování na konferenci;
 - cvičení konsekutivního tlumočení: analýza sdělení a paměťová cvičení, konsekutivní tlumočení bez notace, resumé, tlumočení z listu, notace;
 - cvičení simultánního tlumočení, a to na základě dovedností získaných u konsekutivního tlumočení, základy tlumočnické techniky a spolupráce v kabině;
 - základy o mezinárodní spolupráci, například o EU.
3. Kurz je zakončen zkouškou z konsekutivního a simultánního tlumočení, kterou hodnotí komise sestávající z profesionálních tlumočnicků, tlumočnicků institucí Evropské unie nebo mezinárodních institucí a jiných vyučujících z programu EMCI. Absolvent dostane certifikát o absolvování jen v případě, že úspěšně složil závěrečné zkoušky.

Kurz se samozřejmě řídil i standardy určenými pro program EMCI. Výuka konferenčního tlumočení v Turku se nicméně od mezinárodních doporučení v několika ohledech lišila. Jak uvádí Mäkinen (2006: 165), tyto odchylky byly obecně považovány spíše za pozitivní. Podle jejího vzoru v následujících odstavcích zmiňme tři oblasti, v nichž se program v Turku lišil od standardů EMCI:

1. Požadavek ukončeného vysokoškolského vzdělání (ylempi korkeakoulututkinto)

Od začátku bylo jedním ze vstupních požadavků absolvované studium na úrovni magisterského studia, což v praxi znamená pět až šest let. Absolventi s bakalářským vzděláním byli přijímáni pouze ve vzácných případech, pokud tento nedostatek vyrovnali v jiné oblasti. Tento

požadavek je přísnější než doporučení AIIC nebo EMCI, kde se zmiňují minimálně tři roky vysokoškolského studia.

Tato skutečnost společně s dalšími přísnými kritérii pro přijetí měly za následek, že počet uchazečů byl relativně nízký. Za ideální počet studentů pro výuku tlumočnicků se považuje osm až dvanáct a průměrný počet studentů v Turku se pohyboval mezi osmi a deseti (Mäkinen 2006: 165). Nízký počet uchazečů však může mít za následek, že skupiny zejména pro méně vyučované jazyky jsou velmi malé. V těchto případech byla studentům někdy nabídnuta možnost absolvovat kurz v rámci samostudia. Ačkoliv tento postup byl kritizován, výsledky byly pozitivní.

Na Univerzitě v Turku požadavek ukončeného vysokoškolského vzdělání vnímali jako záruku kvality výuky a zralosti uchazečů. Také to znamenalo, že absolventi se mohli ucházet o stálou pozici v institucích EU nebo být zahrnuti na seznam freelance tlumočnicků i v případě, že by podmínky pro přijetí byly zpřísněny.

2. Rozdělení organizační a pedagogické zodpovědnosti

Na Univerzitě v Turku nesla zodpovědnost za pedagogickou stránku výuky konferenčního tlumočení skupina vyučujících, kterou vedl organizační pracovník. Jeho úkolem bylo také sestavovat studijní plány. Takovéto rozdělení kompetencí dávalo vyučujícím možnost více se soustředit na obsah výuky a vedení studentů.

Podobná myšlenka je obsažena také na seznamu doporučení AIIC, kde se uvádí pojem *Course Leader*. Má jít o konferenčního tlumočnicka, který má na starosti pedagogickou stránku a je vedoucím kurzu.

3. Spolupráce na pedagogické úrovni: rozdělení zodpovědnosti mezi vyučující a jiné účastníky

Pravidla EMCI a také AIIC zdůrazňují, že vyučování v rámci modulu by měl vést profesionální konferenční tlumočnick. Mohou mu však chybět pedagogické dovednosti.

Tento nedostatek se v Turku snažili odstranit tím, že mnozí vyučující prošli pedagogickým školením, například i v rámci kurzu pořádaných Fakultou překladu a tlumočení Ženevské univerzity (FTI), AIIC nebo EMCI. Ti pak organizovali semináře pro další vyučující přímo na domovské univerzitě. Kromě toho vznikla Příručka pro vyučující (*Kouluttajan käsikirja*), která informuje o vhodných metodách výuky, dává návod na vytvoření stimulující studijní atmosféry a její udržení a nastiňuje cíle jednotlivých fází výuky a kritéria hodnocení.

3.4.2 Výzvy spojené s výukou konferenčního tlumočení v Turku

Kromě zjevné časové náročnosti modulu (za krátkou dobu se ze studentů musí stát profesionální tlumočníci), která znamená zapojení praktikujících tlumočnicků do výuky, a tím pádem i organizační a finanční překážky, představuje speciální výuka konferenčního tlumočení i výzvu na rovině emoční.

Podobně jako na jiných univerzitách, i na Univerzitě v Turku byl kurz zakončen závěrečnými zkouškami. Jak tvrdí Gile (2005: 143), jedním z problémů výuky konferenčního tlumočení obecně je to, že na základě výkonu u přijímací zkoušky lze těžko usuzovat, jestli student úspěšně složí zkoušky závěrečné, neboť se jedná o emočně vypjatou situaci. V mezinárodních srovnáních je procentuální úspěšnost absolventů většinou nízká, někdy dokonce i pod 50 % (Gile 2005: 142).

Univerzita v Turku v tomto směru nebyla výjimkou. První rok zkoušky úspěšně složilo pouze 33 % studentů, u opakovaných zkoušek již 56 % (Mäkinen 2006: 167). Poté ale procenta postupně stoupala. V letech 2003, 2004 a 2005 byla úspěšnost u zkoušek 75 %, 78 % a 57 %, v případě opakovaných zkoušek vždy 100 %, což v mezinárodním srovnání představuje vysokou úroveň (Mäkinen 2006: 168).

Univerzita v Turku se pokusila organizační, pedagogické a emocionální výzvy, které výuka skýtá, řešit následujícími strategiemi (Mäkinen 2006: 168):

1. Integrovaný způsob výuky – zlepšování se v jednotlivých dílčích činnostech zároveň

Vývoj výuky konferenčního tlumočení v Turku po pedagogické stránce v nemalé míře ovlivnil výzkum, který zdůrazňoval samostatné myšlení studentů a rozvoj jejich schopnosti řešit problémy. Tyto náhledy bylo možné vhodně integrovat do výuky, neboť jedním z dílčích procesů byl také rozvoj sebedisciplíny.

Příkladem integrovaného způsobu výuky je, že příspěvky na tlumočení si studenti připravují sami, obeznámí kolegy s terminologií a slovní zásobou a zároveň tlumočí. Jeden student byl vždy zvolen za hlavního tlumočnicka a určoval, kdo bude tlumočit. Takto měli studenti možnost nejen přednést řečnický projev a lépe si osvojit problematiku a slovní zásobu, ale také vyzkoušet si sebedisciplínu a fungování sociálních rolí. Jejich znalosti se prohlubovaly i na základě následné zpětné vazby.

Turkuští studenti měli možnost zúčastnit se semináře s názvem Tlumočnickovo povědomí o povolání (*Tulkin ammattitietous*). V jeho rámci dostali zadání problému, jež měli na základě doporučení profesních organizací vyřešit. Toto řešení pak prezentovali v semináři

a debatovali o něm s kolegy. Přítomni byli i tlumočníci se zkušenostmi jak z volného trhu, tak z různých mezinárodních organizací.

2. Otevřenost a konstruktivnost v rámci monitorování výkonu

V kurzu, který je emočně vypjatý, je potřebné navodit uvolněnou atmosféru. Pro zdokonalování studenti potřebují zpětnou vazbu. O tom, jak vypadá konstruktivní zpětná vazba, na Univerzitě v Turku informovala tzv. Studentská příručka (*Opiskelijan käsikirja*).

Studenti dostávali za úkol stanovit si na základě zpětné vazby cíle pro další rozvoj a promyslet si, jakými způsoby lze těchto cílů dosáhnout. Tyto cíle později pomohly ve vedení výuky i vyučujícím.

I v rámci hodnocení tlumočnického výkonu se na Univerzitě v Turku vycházelo z vlastních hodnocení studentů. V polovině kurzu se ve spolupráci s hlavním vyučujícím sami ohodnotili a stanovili si cíle do konce kurzu. Cílem bylo dosáhnout toho, aby měli vyučující i student na výkon stejný názor. V polovině studia studenti také absolvovali zkoušku, která připomínala závěrečné zkoušky a měla jim pomoci si uvědomit, jak reagují ve stresové situaci.

Hodnocení v rámci závěrečných zkoušek sestavovali tři hodnotitelé. Rozmezí bodů bylo od 1 do 10 (0–5 neprospěl/a, 6–10 prospěl/a). Hodnocení vycházelo zejména z odpovědi na otázku, jestli by si potenciální posluchač na základě tlumočení vytvořil správný obraz o řečnickově výchozím sdělení.

3.4.3 Změny po roce 2006 a konec výuky

V reakci na situaci na tlumočnickém trhu měly ve výuce konferenčního tlumočení po roce 2006 nastat změny. Univerzita v Turku se s finským Ministerstvem školství domluvila na financování. V rámci plánování výuky byl důraz kladen na následující aspekty (Mäkinen 2006: 170):

1. Speciální výuka konferenčního tlumočení se bude organizovat podle potřeby trhu i evropských institucí. Zejména po rozšíření Evropské unie směrem na východ v roce 2004 bylo na poli finského tlumočení nutné zjistit, jaké jazykové kombinace jsou žádoucí. Pro tento účel byl v roce 2006 sestaven dotazník, na jehož základě se měl plánovat výběr jazyků a obsah kurzu pro rok 2007. Univerzita si také dala za cíl zjistit, jak často je kurz potřeba nabízet.
2. Výuka konferenčního tlumočení se rozšíří o další jazyky. Tuto tradici začaly již zmiňované semináře „Finština jako pracovní jazyk“, které se začaly pořádat v roce

2001. Na Univerzitě v Turku se uvažovalo, že by pro praktikující tlumočníky byly otevřeny kurzy na dálku, které by nabízely širší výběr jazyků.

3. Budou vyřešeny otázky o možnostech online výuky.

Postupem času se ukázalo, že potřeba vzdělávat konferenční tlumočníky opět klesla. Finské úřady tak neměly zájem tuto výuku nadále financovat a z toho důvodu Univerzita v Turku na následující období neobdržela podporu od Ministerstva školství. To mělo za následek, že výuka konferenčního tlumočení byla po roce 2009 i z finančních důvodů pozastavena (Sunnari 2015: 192).

Kati Revell-Nielsen (2020) se dokonce vyjádřila, že i když byla výuka na dobré úrovni a splnila svůj úkol, měla také negativní vliv na finský tlumočnický trh. V začátcích podle Revell-Nielsen (2020) vzbudila pozitivní ohlasy. Ve vyškolování se však podle ní pokračovalo i po tom, co již v evropských institucích nebyl nedostatek tlumočnicků. Na finském trhu tak každým rokem rostl počet konferenčních tlumočnicků, z nichž si někteří úspěšně našli práci i mimo instituce EU. Ti, kteří práci nesehnali, však podle Revell-Nielsen (2020) negativně ovlivňovali trh.

Momentálně finští konferenční tlumočníci pracují na tom, aby byla výuka opět obnovena. Tlumočníci dostali plnou podporu od Stálého zastoupení Finska při Evropské unii a momentálně rokují s finským Ministerstvem školství. Podle vedoucího finské tlumočnické kabiny v Evropské komisi Veiho Krutha by se program měl opět spustit, ale nic zatím není jisté. Je jasné, že výuka by probíhala opět v rámci programu EMCI. Místo a čas konání ještě není známé. Novým prvkem by bylo zapojení tlumočnicků, kteří mají finštinu jako pasivní jazyk. Kruth (2020) je toho názoru, že by se výuka neměla omezovat pouze na přípravu tlumočnicků pro finskou kabinu, a tak by se zajistil i dostatečný počet zájemců o tento typ vzdělání.

3.4.4 Srovnání s výukou konferenčního tlumočení na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy

Výuka konferenčního tlumočení v rámci kurzu EMCI na ÚTRL Filozofické fakulty Univerzity Karlovy začala po zkušební fázi v období 1998–1999 v akademickém roce 1999/2000, stejně jako na Univerzitě v Turku. Univerzita Karlova byla vybrána jako jedna z mála univerzit ze střední a východní Evropy. Podobně jako finština i čeština se řadí spíše mezi menšinové jazyky, což bylo vhodným předpokladem pro zařazení výuky do konsorcia EMCI.

Zpočátku šlo o postgraduální studium. V tomto typu akreditace výuka probíhala mezi lety 1999 a 2016. Kurz byl pořádán jednou za dva roky. V akademickém roce 2016/2017 se ale

akreditace pro navazující magisterský obor Tlumočnictví změnila a výuka nyní probíhá jako jedna z možných specializací tohoto oboru. Jednotlivé specializace se otevírají každé dva roky. V rámci nové akreditace se kurz uskutečnil v akademickém roce 2017/2018 a nyní probíhá v rámci stávajícího akademického roku 2019/2020.

Typ akreditace je také jeden ze základních rozdílů výuky konferenčního tlumočení v Turku a v Praze. Výuka na Univerzitě v Turku probíhala výlučně jako postgraduální studium a jednou z podmínek přijetí bylo ukončení vysokoškolského studia. Pro vstup do kurzu museli uchazeči úspěšně složit přijímací zkoušky. V nové akreditaci na ÚTRL je zapotřebí být přijat do magisterského studia tlumočení, přičemž přijímací zkoušky do studia plní zároveň úlohu přijímacích zkoušek pro modul EMCI. Dalšími podmínkami pro přijetí jsou motivační dopis a doporučení od vyučujících tlumočení, studenti musí také úspěšně absolvovat jeden semestr simultánního tlumočení a dva semestry tlumočení konsekutivního.

Stejně jako na Univerzitě v Turku, i na ÚTRL jsou organizační a pedagogické povinnosti rozděleny. Za modul je organizačně zodpovědný garant oboru Tlumočení, nyní prof. PhDr. Ivana Čenková, CSc. Podobně rozdělená je i pedagogická zodpovědnost, a to mezi vyučující ÚTRL a mezi praktikující tlumočníky.

Další podobností obou modulů je využití takzvaného integrovaného způsobu výuky. Podobně jako tomu bylo na Univerzitě v Turku, některé příspěvky na tlumočení si studenti na ÚTRL připravují sami. Na rozdíl od Univerzity v Turku ale jeden student není zvolen za hlavního tlumočnicka, který určuje pořadí tlumočení. Tuto roli má vyučující.

Co se týče obsahu kurzu, rámcově výuka na Univerzitě Karlově probíhá podobně, jako tomu bylo na Univerzitě v Turku. Kurz se zaměřuje na fungování EU (v rámci povinného předmětu European Union: decision making processes and powers) a jiných mezinárodních institucí, povědomí o profesi a na tlumočnické dovednosti jako takové. Podobně jako na Univerzitě v Turku, kde měli studenti možnost zúčastnit se semináře s názvem Tlumočnickovo povědomí o povolání (*Tulkin ammattitietous*), je na ÚTRL nabízen předmět Konferenční teorie a praxe, který je i součástí modulu EMCI. Studentské prezentace v rámci semináře fungují podobným způsobem jako zmíněný předmět na Univerzitě v Turku.

Celkově se výuka na ÚTRL také orientuje na sebehodnocení a stanovování si vlastních dílčích cílů na základě zpětné vazby. Tento účel splňují volitelné předměty I-coach tlumočení (elektronické databáze) I, II a III, které jsou v kurzu EMCI povinné a v jejichž rámci si studenti sami i navzájem hodnotí své tlumočnické výkony.

Na rozdíl od systému, který fungoval v Turku, se zkoušky v rámci modulu EMCI na ÚTRL konají pouze na konci kurzu. Stejně jako na Univerzitě v Turku závěrečné zkoušky

hodnotí vybraná komise vyučujících a profesionálních tlumočnicků, zejména z institucí EU.
Pouze jejich úspěšné složení opravňuje studenty obdržet certifikát o absolvování.

4 TLUMOČENÍ V EVROPSKÉ UNII

Evropská unie jako demokratická mezinárodní organizace, jejímž cílem je komunikovat s občany v jejich mateřských jazycích, podporovat výuku jazyků v Evropě a přispívat k její jazykové diverzitě, si za jeden ze svých základních principů zvolila mnohojazyčnost, a to již v roce 1958 nařízením Rady Evropské unie. Tento princip je zakotven v Listině základních práv EU (*EU Charter of Fundamental Rights*). Princip mnohojazyčnosti zajišťuje demokratický přístup EU vůči všem jejím členům. Takovýto přístup nemá žádná jiná mezinárodní organizace ani mnohojazyčný stát. Občané EU mají právo kontaktovat úřady ve všech 24 úředních jazycích. Také oficiální právní dokumenty EU existují ve všech jazykových mutacích, s výjimkou irštiny, do níž se překládají pouze nařízení Evropské komise a Evropského parlamentu.

Princip mnohojazyčnosti má samozřejmě za následek, že je zapotřebí překladu a tlumočení. EU je jeden z největších zaměstnavatelů překladatelů a tlumočnicků na světě. V současnosti (rok 2020) je v EU 24 úředních jazyků¹¹: němčina, francouzština, nizozemština, italtština, angličtina, dánština, řečtina, španělština, portugalština, finština, švédština, estonština, maďarština, lotyština, litevština, maltština, polština, čeština, slovenština, slovinština, rumunština, bulharština, irština a chorvatština. Tlumočí se z a do všech z nich kromě irštiny, která prozatím figuruje pouze jako pasivní jazyk. To znamená 552 možných jazykových kombinací. Ačkoliv Velká Británie 31. 1. 2020 z EU vystoupila, angličtina je úředním jazykem na Maltě a v Irsku, takže zůstává i nadále jedním z úředních jazyků EU. Často se rovněž používají jazyky kandidátských zemí nebo významných partnerů (například ruština, čínština, arabština a japonština) a také znakový jazyk¹².

V EU se podle vzoru AIIC rozlišuje mezi jazykem A (mateřským jazykem nebo jazykem na úrovni mateřštiny), jazykem B (aktivním jazykem, také zvaným retour čili jazykem, z něhož a do něhož je tlumočnick schopen tlumočit na velmi vysoké úrovni) a konečně jazykem C (pasivním jazykem, z něhož je tlumočnick schopen tlumočit do své mateřštiny). Pro tlumočení prostřednictvím takzvaného pilota, čili tlumočení z jednoho jazyka do druhého, z něhož posléze tlumočí další kabiny, se v EU používá termín relay, tedy pilotáž.

Původně měli tlumočníci tlumočit pouze do svých mateřských jazyků, což mělo být zárukou kvalitního výkonu (Duflou 2016: 109). Se vstupem nových členských zemí, jejichž jazyky jsou marginální a které neumí většina konferenčních tlumočnicků, a tím pádem i se zvýšením počtu úředních jazyků, se však muselo přistoupit k tlumočení pomocí relay a retouru.

¹¹ Jazyky jsou uváděny chronologicky podle toho, kdy se staly úředními jazyky EU.

¹² <https://www.europarl.europa.eu/interpretation/en/introduction/introduction.html> (cit. 5. 4. 2020).

Před velkým rozšířením EU směrem na východ měla Unie 11 úředních jazyků a již tehdy se relay hojně využíval (Duflou 2016: 109). Rok 2004 znamenal nejen vstup deseti nových členských zemí, mezi nimi i České republiky, ale také zvýšení počtu úředních jazyků o devět. Tlumočení pomocí relay se ukázalo jako nezbytné. Tlumočníci z těchto zemí byli navíc často trénováni poskytovat i retour, což vyřešilo akutní nedostatek tlumočnicků z těchto jazyků. Ačkoliv se toto řešení zpočátku považovalo za dočasné, tlumočení pomocí realy a retour se mezitím již natolik ustálilo v tlumočnických službách EU, že se nyní chápe jako její neoddělitelná součást (Douflou 2016: 109).

V institucích EU se tlumočí hlavně simultánně. Oficiální projevy, bilaterální setkání a rozhovory bývají tlumočeny konsekutivně. V ojedinělých případech se používá šeptací zařízení, šušotáž nebo tlumočení na dálku, tzv. *remote interpreting*¹³.

Princip mnohojazyčnosti však někdy musí ustoupit požadavkům efektivity. Počet jazyků, do nichž se tlumočí, závisí na typu setkání nebo na potřebách účastníků. Pro tento účel se v institucích EU rozlišuje mezi plným jazykovým režimem (tlumočení do a ze všech 24 úředních jazyků s pasivní irštinou) a omezeným jazykovým režimem (tlumočení z a do menšího počtu jazyků než 24). Setkání mohou být tlumočena symetricky, čili delegáti mají možnost mluvit jedním jazykem a slyšet do něj také tlumočení, nebo asymetricky, kdy delegáti mohou mluvit jakýmkoliv z úředních jazyků, ale tlumočení poslouchají pouze do omezeného počtu jazyků. Do všech 24 jazyků se tlumočí setkání Evropské rady a Rady Evropské unie. Poslanci Evropského parlamentu mají možnost mluvit v jakémkoliv úředním jazyce EU.

Tlumočnické služby nabízejí Generální ředitelství pro tlumočení (*Directorate-General for Interpretation – DG SCIC*, zkratka z bývalého francouzského názvu *Service Commun Interprétation-Conférences*) v rámci Evropské komise, Generální ředitelství pro logistiku a tlumočení konferencí (*Directorate-General for Logistics and Interpretation for Conferences – DG LINC*) v rámci Evropského parlamentu a Ředitelství tlumočnické služby (*Interpretation Directorate – ID*) v rámci Soudního dvora Evropské unie. Tlumočníci jsou buď stálými zaměstnanci institucí (*staff interpreters*) nebo externí akreditovaní tlumočníci (*external accredited interpreters*), také nazýváni pomocní konferenční tlumočníci (*auxiliary conference interpreters – ACI*) nebo freelance. Všichni musí úspěšně složit akreditační testy Evropského úřadu pro výběr pracovníků (*European Personnel Selection Office – EPSO*).

¹³ I ve světle aktuální situace v období koronavirové krize lze předpokládat, že tento typ tlumočení je na vzestupu.

4.1 Akreditační tlumočnické zkoušky Evropské unie¹⁴

Jak bylo nastíněno výše, EK, EP i Soudní dvůr mají vlastní tlumočnické útvary. Nábor externích tlumočnicků však provádějí společně. U freelancerů, na rozdíl od stálých zaměstnanců, státní příslušnost nehraje roli.

Uchazeč o pozici externího tlumočnicka pro instituce EU musí mít:

- bakalářský titul v oboru konferenční tlumočení (4leté studium) nebo magisterský titul v oboru konferenční tlumočení, nebo
- bakalářský titul jakéhokoli zaměření a zároveň alespoň jeden dokončený akademický rok řádného studia postgraduálního programu v oboru konferenční tlumočení nebo alespoň jeden rok odborné praxe na pozici konferenčního tlumočnicka na úrovni odpovídající potřebám mezinárodních zasedání (soudní tlumočení, pouze konsekutivní tlumočení, tlumočení ve státní správě ani praxe podnikového tlumočnicka nejsou brány v potaz).

Termíny akreditačních testů se vypisují na základě principu *real need* (Kruth 2020). To znamená, že jednotlivé tlumočnické kabiny určují jazykové profily uchazečů podle svých aktuálních potřeb a potřeb dalších orgánů a institucí.

Uchazeči, kteří splňují podmínky, jejich pracovní jazyky spadají do jazykových profilů a které schválí interinstitucionální výbor (*screening committee*), jsou pozváni k předběžnému testu. Ten probíhá online a spočívá v simultánním tlumočení 10–12minutového projevu do tlumočnickova jazyka A. To, z kterého pasivního jazyka (jazyka C) bude uchazeč tlumočit, určuje výbor. Test lze absolvovat kdykoli po obdržení mailu od výboru. Výsledky sděluje zkušební tým Evropského parlamentu.

Po úspěšném zvládnutí předběžného testu následuje samotná akreditační zkouška, v rámci níž se tlumočí jeden projev o délce přibližně šesti minut konsekutivně a jeden projev dlouhý přibližně 10–12 minut simultánně. Tlumočí se opět z pasivních jazyků do mateřštiny nebo do jazyka B (retour) podle jazykových kombinací uvedených v přihlášce. Zkoušky se konají v Bruselu a posuzuje je výběrová komise, která hodnotí na základě předem stanovených kritérií.¹⁵ Po zkoušce komise sdělí výsledek ústně a následně je doručen také písemně.

¹⁴ Všechny informace v této podkapitole čerpají ze stránek Evropské komise: https://europa.eu/interpretation/index_cs.html (cit. 25. 3. 2020).

¹⁵ Tato kritéria jsou dostupná na adrese https://europa.eu/interpretation/doc/marking_criteria_en.pdf (cit. 29. 3. 2020).

Tlumočníci, kteří úspěšně absolvují akreditační zkoušky, jsou zařazeni na seznam pomocných konferenčních tlumočnicků.

4.2 Tlumočnické služby pro Evropský parlament

Evropský parlament se od ostatních institucí EU liší různorodostí setkání a témat a tím, že všechna jednání jsou mnohojazyčná. Do všech 24 jazyků se tlumočí plenární zasedání v Bruselu a ve Štrasburku, u ostatních jednání se využívá takzvaná kontrolovaná plná mnohojazyčnost (*controlled full multilingualism*) – tlumočí se pouze do a z jazyků, které jsou potřeba. Ročně Generální ředitelství pro logistiku a tlumočení zabezpečuje přibližně 110 000 tlumočnických hodin¹⁶.

V DG LINC působí přibližně 275 stálých tlumočnicků. Také se využívají služby externích tlumočnicků, kteří zajišťují téměř polovinu odtlumočených hodin. Více než polovinu tlumočnicků potřebných pro plenární zasedání ve Štrasburku tvoří freelanceři. Tlumočnické týmy jsou sestavovány podle jazyků používaných v rámci jednání. Při setkáních s maximálním počtem šest aktivních nebo pasivních jazyků v kabině sedí dva tlumočníci, při setkáních s minimálním počtem sedm jazyků jsou v kabině tři.

4.3 Tlumočnické služby pro Evropskou komisi

Generální ředitelství pro tlumočení organizuje ročně přibližně 11 000 setkání a jednání, což z něj činí největšího poskytovatele tlumočnických služeb na světě. Ty zabezpečuje nejen pro Evropskou komisi, ale také pro Evropskou radu, Radu Evropské unie, Výbor regionů, Evropský hospodářský a sociální výbor, Evropskou investiční banku, Evropskou službu pro vnější činnost (*European External Action Service – EEAS*) a také pro jednotlivé členské státy.

V roce 2016 mělo DG SCIC 560 stálých tlumočnicků¹⁷, což tvoří téměř 85 % všech stálých zaměstnanců. Na seznamu akreditovaných tlumočnicků EK figurují 3 000 freelance tlumočnicků, z nichž pravidelně tlumočí přibližně 1 000. Zhruba polovinu tlumočnických hodin pokrývají právě externí zaměstnanci.

Za hlavní jazyky relay v DG SCIC se podle údajů z roku 2012 (Douflou 2016: 111) považují angličtina, francouzština, němčina, italština, nizozemština a portugalština.

¹⁶ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/en_print_2016.pdf (cit. 5. 4. 2020).

¹⁷ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/en_print_2016.pdf (cit. 5. 4. 2020).

4.4 Tlumočnické služby u Soudního dvora Evropské unie

Jazykový režim Soudního dvora Evropské unie vychází z pojetí jednacímho jazyka. Pro každé řízení u některého ze soudů EU je určen jazyk, kterým je jeden z 24 úředních jazyků. Při řízení o předběžné otázce je jednacím jazykem vždy jazyk vnitrostátního soudu, který se na Soudní dvůr obrací. U přímých žalob jednacím jazyk určuje žalobce. Není vázán svou státní příslušností ani státní příslušností svého advokáta. Pokud je však žalovaným členský stát, jednacím jazykem je jeden z úředních jazyků daného státu. Jazykem interních porad Soudního dvora je francouzština. Je proto zapotřebí, aby tlumočníci u Soudního dvora rozuměli psané francouzštině, protože v ní často dostávají veškeré materiály pro jednání. Musí být také obeznámeni s věcnou problematikou řízení. Velkou část tlumočnické práce u Soudního dvora tedy tvoří studium materiálů¹⁸.

V současnosti pro Soudní dvůr a Tribunál pracuje 71 stálých tlumočnicků. Často jsou využívány také služby externích tlumočnicků. V menších kabinách sedí dva až čtyři tlumočníci, ve větších pět až devět. Tlumočí se do tolika jazyků, do kolika je za daných okolností potřeba.

¹⁸ https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_10739/direction-generale-de-la-traduction-regime-linguistique (cit. 5. 4. 2020).

5 FINSKO A EVROPSKÁ UNIE¹⁹

Finsko se členem Evropské unie stalo 1. ledna 1995, společně se Švédskem a Rakouskem. Společnou evropskou měnu euro začalo používat 1. ledna 1999 a od 25. března 2005 je také členem Schengenského prostoru.

Finsko má 13 poslanců v Evropském parlamentu, devět zástupců v Evropském hospodářském a sociálním výboru a devět zástupců ve Výboru regionů. Finskou komisařkou v Evropské komisi je v současnosti Jutta Urpilainen (od roku 2019), která je zodpovědná za mezinárodní partnerství. Finsko předsedalo Radě Evropské unie mezi červencem a prosincem v letech 1999, 2006 a 2019. V souvislosti s prvním finským předsednictvím vznikla příručka *Käännettäänkö tekstisi, tulkataanko puheenvuorosi?* (Překládá se Váš text, tlumočí se Váš projev?, 1999), která byla určena zejména delegátům a politikům zastupujících Finsko v institucích EU. Jejím cílem bylo přiblížit, jak má vypadat dobrý projev, jak mohou řečníci pomoci tlumočnickům a čeho se mají naopak vyvarovat. V roce 2003 byla přeložena do angličtiny (*Writing for Translation*) a francouzštiny (*Écrire pour être traduit*) a při příležitosti druhého finského předsednictví v roce 2006 vyšla podruhé (Sunnari 2006b: 27).

V roce 1994, před vstupem Finska do EU, se instituce připravovaly na potenciální vstup tří nových členských států i po tlumočnické stránce. Na podzim roku 1994 byl v Evropském parlamentu v Bruselu uspořádán kurz pro budoucí tlumočníky EU do severských jazyků (finština, norština, švédština) pod vedením vedoucího dánské tlumočnické kabiny a jednoho stálého tlumočnicka anglické kabiny, který měl v kombinaci švédštinu. Podle Vuorikoski (2020), která s tímto tlumočnickem mluvila, chtěl EP do budoucna zajistit dostatečný počet tlumočnicků z těchto jazyků, protože se předpokládalo, že Finsko, Norsko a Švédsko vstoupí do EU. Referendum o vstupu ve Finsku proběhlo v listopadu 1994. Vstup podpořilo necelých 60 % obyvatel. Jak je známo, Norsko vstup odmítlo, a tak se norští tlumočníci kurzu nemohli zúčastnit. Měl trvat tři měsíce a jeho záměrem bylo připravit uchazeče na roli tlumočnicka v EU.

Výběr uchazečů probíhal na základě telefonického pohovoru, podle kterého se odhadla jejich jazyková znalost. Z Finska bylo vybráno 10 uchazečů. Podle Vuorikoski (2020), která byla povolána jako vyučující pro finštinu, neměli účastníci ani tlumočnické vzdělání, ani zkušenosti s tlumočením. Podle ní navíc vyučující nedostali k dispozici skutečné učebny, pouze každý den dostali informaci, ve které místnosti Parlamentu smí která skupina mít výuku. Obsah kurzu sestavila Jennifer Mackintosh, zkušená konferenční tlumočnice, která měla zkušenosti

¹⁹ Podkapitola čerpá z adresy https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/finland_en#finland-in-the-eu (cit. 28. 3. 2020).

s organizováním tlumočnických školení. V rámci kurzu úředníci z EP přednášeli o fungování EU a EP. Účastníci také tlumočili v kabinách projevy jiných tlumočnicků z Parlamentu. V rámci tlumočnických cvičení se tlumočilo ze všech jazyků kurzu najednou a vyučující poslouchali originál i přetlumočení. Po měsíci se nicméně zjistilo, že tři měsíce pro tlumočení v EU nestačí, a tak byla povolána další skupina, v níž měli zejména absolventi z Finska a Švédska tlumočnické vzdělání. Druhá skupina poté pokračovala ve výuce s tou první až do konce roku. Podle Vuorikoski (2020) v ní byli také „odboroví“ tlumočníci z SKTL, kteří byli na práci tohoto typu zvyklí spíše než tlumočníci na volné noze.

Kurz byl zakončen závěrečnými zkouškami z konsektivního a simultánního tlumočení. Před zahájením práce hned na začátku roku 1995 však absolventi museli absolvovat i akreditační zkoušky do institucí EU. Bez zkoušek byli přijímáni pouze členové AIIC. Z těchto prvních finských tlumočnicků podle Vuorikoski (2020) mnozí i nadále pracují pro instituce EU jako stálí zaměstnanci. První stálou finskou tlumočnicí Evropské komise byla Kati Revell-Nielsen.

Podle Revell-Nielsen (2020) většina finských tlumočnicků v EK získala tlumočnické vzdělání právě v rámci kurzů pořádaných DG SCIC, kde bylo zřízeno oddělení pro vyškolení tlumočnicků. Sama byla v roce 1995 a 1996 jednou z vyučujících, než bylo oddělení zrušeno.

Vstup Finska do EU s sebou přinesl další tlumočnické výzvy. Ukázalo se, že je nedostatek tlumočnicků, kteří ve své jazykové kombinaci mají pasivní finštinu. Od finských tlumočnicků se kromě finštiny očekávaly ještě další dva jazyky (Revell-Nielsen 2020), ale zjistilo se, že neovládají dostatečný počet pasivních jazyků, což situaci komplikovalo. Pro finský tlumočnický trh bylo totiž běžné to, co i pro ten český, a sice že tlumočníci spíše ovládali pouze jeden jazyk B, do něhož byli schopni uspokojivě tlumočit (Čeňková 2008: 32). Z těchto důvodů se v té době předpokládalo, že jazykový režim EU se bude muset přizpůsobit nové situaci a že některé jazyky si budou „rovnější“ než jiné (Liebing-Nurminen 1998: 7). To mělo znamenat, že by se tlumočilo jen do velkých jazyků a na požadavek mnohojazyčnosti by se rezignovalo. Jak ale ukázal vývoj po velkém rozšíření EU v roce 2004, nebylo tomu tak. Byly nicméně stanoveny kvóty na počet tlumočnicků v jednotlivých kabinách členských států. Státům, které by měly více tlumočnicků, než nařizuje kvóta, hrozí pokuta.

Podle Vuorikoski (2020) byli první finští tlumočníci EU opravdu zkušení. Před působením v EU pracovali jako tlumočníci v odborových organizacích, vyučující na univerzitě (jako Marianna Sunnari) nebo dlouhá léta jako konferenční tlumočníci. Finští tlumočníci podle Vuorikoski často své kolegy z jiných kabin překvapovali tím, že mnozí z nich v kombinaci neměli francouzštinu a většina byla schopná nabídnout retour do němčiny. Vyjádřila se také, že

někteří stálí tlumočníci se po vstupu Finska rozhodli přidat finštinu do své jazykové kombinace. Někteří z nich poté byli také u speciální výuky konferenčního tlumočení v Turku. Pro mnohé z nich byla finština těžká a Vuorikoski si není jistá, jestli někdo z nich poté skutečně z finštiny tlumočil.

Podle Sunnari (2006b: 28) v rámci prvních deseti let členství finští tlumočníci rozšířili svoji pasivní jazykovou kompetenci, a bylo tedy možné častěji tlumočit přímo z jazyka originálu. Například z portugalštiny nebo řečtiny a také z jazyků deseti členských států, které přistoupily v roce 2004, se však stále muselo tlumočit prostřednictvím pilota, nejčastěji přes angličtinu.

Podle Revell-Nielsen (2020) bylo ve Finsku mezi lety 1972 a 1995 pouze několik aktivních tlumočnicků. Jejich počet pravděpodobně nepřekračoval deset a tlumočení pro ně představovalo pouze vedlejší příjem. Vstup Finska do EU znamenal pro finské konferenční tlumočnický zlom, protože měli možnost pracovat jako stálí zaměstnanci pro jednu organizaci a měli jistý příjem zakázek, což bylo tehdy pro mnohé novinkou, jak vzpomíná Anna-Riitta Vuorikoski (2020). Zároveň přinesl i další pracovní možnosti pro tlumočnický ve Finsku.

5.1 Jazyková kompetence finských europoslanců²⁰

Mezi finskými europoslanci byly uskutečněny dva průzkumy, nakolik používají mateřský jazyk v rámci zasedání a nakolik jsou závislí na překladu či tlumočení. Jejich cílem bylo zjistit, jaké postavení má finština v rámci mnohojazyčného legislativního procesu EU.

Do průzkumu v roce 1998 se zapojilo 180 poslanců, druhého, uspořádaného mezi lety 2006 a 2007 se jich zúčastnilo pouze 165. Většina respondentů byla aktivní v zasedáních Rady EU. Výsledky průzkumů byly velmi podobné. Oba ukázaly, že finští zástupci používají většinou angličtinu. Jako důvod uváděli, že návrhy zákonů a nařízení čtou většinou v angličtině, protože se k nim dostanou rychleji než finské překlady. Většina se vyjádřila, že upřednostňují čtení v originálním jazyce, protože finské překlady nejsou vždy přesné. Je proto pro ně jednodušší mluvit o dokumentech v angličtině, když je angličtina navíc *lingua franca* v institucích EU.

Průzkumy ilustrují dvě změny v tlumočení finštiny v institucích EU. V roce 1998 ještě nebyl dostatečný počet tlumočnicků z finštiny. Nárůst počtu konferenčních tlumočnicků finštiny

²⁰ Podkapitola čerpá ze správy o průzkumech, zveřejněné na stránkách Institutu pro jazyky Finska (*Kotimaisten kielten keskus*) na adrese <https://www.kotus.fi/en/on-language/plain-language/eu-finnish/a-survey-on-the-finnish-officials-use-of-languages-and-their-perception-of-the-intelligibility-of-the-eu-texts> (cit. 3. 4. 2020).

(i díky speciální výuce v Turku) dokládá skutečnost, že se v pozdějším průzkumu více finských poslanců vyjádřilo, že v rámci setkání používají finštinu.

Další změna v tlumočení finštiny v institucích EU nastala po roce 2004, kdy byly stanoveny kvóty na počet tlumočnicků v jednotlivých kabinách členských států. Jediné Švédsko mělo menší zájem o tlumočení než Finsko. Poptávka po tlumočení však byla v roce 2007 vyšší než v předchozím. Ve druhém průzkumu si polovina finských poslanců stěžovala, že by uvítali více tlumočení, polovina byla se službami spokojena.

5.2 Tlumočnické služby pro Evropskou komisi

5.2.1 Současná situace ve finské kabině²¹

Jazyková kombinace, která se vyžaduje od uchazečů o post tlumočnicka, je v případě finské kabiny A+CC nebo A+B, přičemž jazykem B musí být angličtina, francouzština, němčina, španělština nebo italština (jazyky relay). Do jazykové kombinace se nepočítá švédština (druhý úřední jazyk Finska) ani estonština (z úředních jazyků EU jazyk nejvíce podobný finštině). Tato kombinace byla a je platná pro roky 2018–2019 a 2019–2020, kdy se konají akreditační zkoušky.

Finští tlumočníci, kteří mají retour, tlumočí výlučně do svého jazyka B. Pokud mají další jazyk na úrovni jazyka A (jako vedoucí kabiny Veijo Kruth), v praxi tlumočí buď ve finské kabině, nebo v kabině tohoto druhého jazyka (v případě Krutha v kabině německé).

Z dotazníků vyplývá, že jednoznačně nejčastěji je retour vyžadován do angličtiny, případně do jiných takzvaných velkých jazyků. Podle dotazníků finští tlumočníci do jazyka B tlumočí minimálně jednou týdně, ale toto závisí i na konkrétním jazyku. V dotaznících se také odrazil trend tlumočení z angličtiny nerodilých mluvčích. Co se týče pasivních jazyků, které by pro finské tlumočnické v EK mohly být výhodou, byly v jednom dotazníku zmíněny následující: španělština, italština (které patří k „velkým“ jazykům), ale také jazyky členských států od roku 2004, jako je polština, maďarština nebo čeština. Výhodou je samozřejmě také schopnost tlumočit do více než jednoho jazyka B.

Celkově v Evropské komisi působí 59 finských tlumočnicků, z nichž 17 je stálých zaměstnanců a 42 freelancerů. Ze stálých tlumočnicků někteří pracují jen na poloviční úvazek. Z celkového počtu tlumočnicků na volné noze Komise využívá služeb přibližně 25. Z nich nejvíce angažuje osm tlumočnicků, kteří mají domicil v Bruselu.

²¹ Celá podkapitola vychází z osobního rozhovoru s Veijo Kruthem (2020) a jím dodané zprávy o stavu ve finské kabině (2020, viz příloha č. 9). Výjimkou je první odstavce, který čerpá z webové adresy https://europa.eu/interpretation/doc/language_profiles.pdf (cit. 28. 3. 2020).

Finská kabina tlumočí hlavně jednání Rady Evropské unie. Zejména kabiny menších jazyků tlumočí téměř výhradně v Radě. Dále také v rámci Evropského hospodářského a sociálního výboru (*European Economic and Social Committee – EESC*) a Výboru regionů (*Committee of Regions*), zasedání Komise a příležitostně i jiná jednání, například Evropské konfederace odborových svazů (*European Trade Union Confederation – ETUC*), EUROPOLu nebo v oblasti obchodu. Toto se týká jak stálých zaměstnanců, tak externích tlumočnicků. Tlumočí se téměř výlučně simultánně.

Situaci ve finské kabině v roce 2019 charakterizovaly následující aspekty: víceméně stejná poptávka po tlumočení jako v roce 2018, uspokojivý počet externích tlumočnicků na místním trhu a zároveň snižující se počet pracovních příležitostí právě pro externisty. Pomalu se začínaly objevovat problémy s počtem zaměstnanců.

Poptávka po tlumočení do finštiny je relativně nízká. V roce 2019 se ve finské kabině tlumočilo o 4 % méně než v roce 2018, ačkoliv celková produkce tlumočení (output) pro všechny jazyky se o stejný počet procent zvýšila. Jak vyplývá z rozhovoru s vedoucím finské kabiny Veijo Kruthem (2020), podíl stálých zaměstnanců na tlumočení se postupně od roku 2017 snižuje: z 2 910 v roce 2017 na 2 718 v roce 2018 a konečně na 2 514 v roce 2019. Podíl freelancerů na tlumočení však stoupá – v uvedených letech z 847 na 1 061 a posléze na 1 113. Celková produkce ale po roce 2011, kdy poptávka stoupla v souvislosti s tím, že se do finské vlády dostala strana Pravých Finů (*Perussuomalaiset*), zůstává přibližně na stejné úrovni. Naplnění poptávky po tlumočení bylo ve finské kabině v roce 2019 o procento vyšší (97 %) ve srovnání s rokem 2018, přičemž pokrytí celkové poptávky po tlumočení bylo 96 %. Pokud by finská kabina chtěla stoprocentně pokrýt poptávku, potřebovala by pravděpodobně vyšší počet externích tlumočnicků s domicilem v Bruselu.

Co se týče počtu tlumočnicků ve finské kabině, ukazuje se, že v budoucnosti bude problémem počet úředníků. Podle Krutha (2020) v posledních letech počty interních tlumočnicků ve finské kabině klesaly z různých důvodů. Jak vyplývá i z předchozího odstavce, obecnou tendencí v EU je snižovat počty stálých zaměstnanců a zvyšovat počty externích tlumočnicků (i z finančních důvodů). V roce 2019 se počet stálých zaměstnanců oproti roku 2018 snížil o jednoho tlumočnicka na 17, počet pravidelně najímaných externích tlumočnicků se na druhou stranu o jednoho zvýšil na 23. Naproti tomu počet freelancerů s domicilem v Bruselu klesl z 12 na 8 ve srovnání s rokem 2018. Pracovní vytížení finských tlumočnicků je mírně pod průměrem DG SCIC.

To, že se EU snaží více angažovat externí tlumočnicků a snížit počet stálých zaměstnanců, dokládají i počty hodin odtlumočených freelancery. Ačkoliv v letech 2016 a 2017

celkové počty hodin klesaly, v roce 2018 vystoupaly o přibližně 15 % a v roce 2019 o dalších 5 %. Zatím má finská kabina k dispozici dostatečný počet externích tlumočnicků pro pokrytí tlumočnické poptávky. Zůstává otázkou, jestli situace bude stejná i v budoucnosti, protože pro ně existuje čím dále tím méně pracovních možností.

Tuto skutečnost lze připsat i absenci výuky konferenčního tlumočení ve Finsku v posledních letech (od roku 2009). Nízký počet freelancerů může v budoucnosti představovat problém. Proto se Stálé zastoupení Finska i finští tlumočníci snaží o obnovení výuky, jak již bylo nastíněno výše.

Někteří ve finské kabině EK se podle dotazníků domnívají, že finských konferenčních tlumočnicků je momentálně dostatek až přebytek (i díky intenzivnímu vzdělávání v rámci kurzu na Univerzitě v Turku) a že poptávka v rámci evropských institucí je relativně nízká. Vedoucí kabiny Kruth (2020) však naznačil, že pokud poptávka zůstane stejná a nebude klesat, může to v budoucnosti způsobit problémy, zejména až větší část stávajících tlumočnicků, do níž se sám počítá, odejde do důchodu. To dokládá i zpráva o stavu od Krutha: v roce 2020 se očekává, že počet stálých tlumočnicků a také poptávka po externích tlumočnicích bude klesat.

5.2.2 Situace v české kabině ve vztahu k finštině²²

Přípustnými jazykovými kombinacemi pro českou kabinu jsou A+CC, A+B nebo A+BC, přičemž jedním z jazyků C musí být angličtina a druhým francouzština, němčina, španělština nebo portugalština. V případě, že má tlumočnick pouze jazyk B, musí být tímto jazykem angličtina. V případě kombinace s jazykem B i C musí být jazykem B francouzština a jazykem C angličtina. Prioritně jsou zváni uchazeči s kombinací A+BC, velkou výhodou je také znalost němčiny nebo francouzštiny. Podobně jako v případě finštiny, kde se do kombinace nepočítá estonština ani švédština, se v české kabině nebere v potaz znalost slovenštiny. Tyto kombinace byly a jsou platné pro roky 2018–2019 a 2019–2020.

V současnosti v české kabině není tlumočnick, který by v jazykové kombinaci měl finštinu. Sabina Širokovská, jedna ze stálých tlumočnic Komise a koordinátorka, sice finsky umí, ale nemá ji v oficiální jazykové kombinaci (Kruth 2020).

²² Pokud neuvedeno jinak, jsou informace čerpány z webové adresy https://europa.eu/interpretation/doc/language_profiles.pdf (cit. 28. 3. 2020).

5.3 Budoucnost konferenčního tlumočení finštiny v Evropské unii²³

Ačkoliv přiznala, že o vývoji v EU nemá úplně aktuální informace, zazněla v rozhovoru s Annou-Riittou Vuorikoski obava, zda je tlumočení do finštiny v institucích EU ještě vůbec potřeba, když téměř všichni finští delegáti ovládají angličtinu. Vuorikoski se setkává s některými bývalými kolegy a mluví s nimi o současné situaci. Podle Vuorikoski (2020) se Kati-Revell Nielsen, která také působila jako tlumočnice pro EU, u posledního setkání vyjádřila, že poptávka po tlumočení do finštiny v rámci institucí klesá. Je na finských europoslancích, jestli chtějí investovat finanční prostředky do tlumočení, a jak finští, tak švédští zástupci se prý vyjádřili, že budou investovat raději na jiné účely. Podle Vuorikoski (2020) je nyní v EU pouze jeden finský poslanec, který neovládá žádný cizí jazyk.

Pokles poptávky po tlumočení do a z finštiny Vuorikoski (2020) mimo jiné ilustrovala i na tlumočení na zasedáních EUROPOLu. V roce 1998, kdy byl založen, tlumočili finští tlumočníci projevy svých spoluobčanů do velkých jazyků, tj. dělali retour. Poté, co se z EUROPOLu v roce 2009 stala agentura EU, ale údajně i od finských tlumočnicků vzešel požadavek, aby se počet tlumočených jazyků omezil. Podle Vuorikoski (2020) šlo opět o otázku financování. Tuto skutečnost potvrdila i odpověď v dotazníku jedné tlumočnice EK (48 let), podle níž mezi europoslanci existují dva tábory: ti, kteří si tlumočení váží a chtějí ho, a ti, kteří jej považují za zbytečnou položku v rozpočtu a raději by všechna zasedání absolvovali v angličtině. Tlumočnice ale dodala, že vyjadřování v cizím jazyce přirozeně není tak dokonalé jako v mateřštině.

Obavy Anna-Riitty Vuorikoski potvrdily i odpovědi od Kati Revell-Nielsen, která se také domnívá, že tlumočení do menších jazyků se stává čím dál tím symboličtější. Podle Revell-Nielsen (2020) se do všech úředních jazyků tlumočí na zasedáních, která mají velké mediální pokrytí, ale kde to není nevyhnutelně potřeba. Paradoxně potom tlumočení do menších jazyků chybí na setkáních, kde by bylo skutečně nezbytné. Jako možné důvody Revell-Nielsen uvádí dominantní postavení angličtiny, nedostatek finančních prostředků a také nedůvěru poslanců v přetlumočení.

Pokles poptávky však úplně nepotvrdil rozhovor s vedoucím finské kabiny Veijo Kruthem (2020). Podle něj se zejména v Evropském parlamentu poslanci bez tlumočení neobejdou. To pramení z různorodosti setkání a témat, jak jsme nastínili již výše, a také z komplexnosti projevů a informační nahuštěnosti, která je způsobena časovým tlakem. Poslanci jsou často odborníci pouze v několika oblastech, a navíc od nich nelze očekávat, že by

²³ Poznámky k situaci na českém trhu, zmiňované v této podkapitole, čerpají z mých vlastních zkušeností.

byli schopni se dokonale vyjadřovat v cizím jazyce, což potvrzuje i Déjean Le Féal (1990: 157). Kruth (2020) se dokonce vyjádřil, že tlumočení v plném jazykovém režimu by v případě Parlamentu bylo záhodno za každých okolností, ale z různých politických důvodů se tímto způsobem tlumočí pouze větší jednání.

Kruth (2020) připouští, že i v rámci svého působení v EU od kolegů slyšel, že jejich práce nemá budoucnost. Sám se k budoucnosti finštiny v EU staví spíše pozitivně. Jak říká, nic v jeho čtyřicetileté praxi nenasvědčuje tomu, že by se EU chtěla soustředit spíše na omezený tlumočnický režim čili tlumočení pouze do velkých jazyků, jak se domnívala Liebing-Nurminen (1998: 7) a jak se předpokládalo na prahu nového milénia. I když z různých publikací vyplývá, že tlumočení v EU je často chápáno jako nutné zlo (Douflou 2016: 101), do institucí EU patří a zajišťuje demokratický charakter celé organizace. Skutečnost, že obavy o práci a budoucnost finských tlumočnicků vůbec existují, Kruth připisuje tlumočnickům samotným. Domnívá se, že finští tlumočníci „se rádi straší“.

Vuorikoski v rozhovoru zmínila, že na začátku finského členství v EU byly instituce ochotny zaplatit tlumočnickům cestovní náklady i z rodné země. Nyní je podle ní spíše žádoucí zaměstnávat tlumočnický na volné noze s domicilem v Bruselu. Tento vývoj dokládají i informace poskytnuté Kruthem.

Rostoucí pozici angličtiny, kterou lze pozorovat na finském (i českém) domácím tlumočnickém trhu, můžeme dle Krutha (2020) pozorovat i v případě Evropské komise. Ten potvrzuje i zveřejněné jazykové kombinace pro akreditační testy do finské kabiny. Co se týče poptávky tlumočení z finštiny, je situace diametrálně odlišná v případě jazyků, které slouží jako pilot (angličtiny, němčiny, francouzštiny, španělštiny, italštiny, portugalštiny), a v případě „malých“ (čili méně rozšířených) jazyků, jakým je například lotyština (Kruth 2020). V kabinách těchto „velkých“ jazyků by bylo záhodno mít tlumočnicka s pasivní finštinou, ale v kabinách „malých“ jazyků to není potřeba, a tím pádem to nehraje roli ani u akreditačních zkoušek. V tomto ohledu je situace v české kabině jakožto v kabině malého jazyka podobná.

Kruth (2020) přiznává, že ve finské kabině v EK je momentálně příliš mnoho stálých tlumočnicků, protože nábor se konal na základě předchozích zkušeností a předpokládalo se, že poptávka po tlumočení z finštiny zůstane na stejné úrovni. Je pravda, že podle údajů Eurostatu²⁴ patří Finsko mezi pět zemí EU, které mají nejvyšší podíl tlumočnicků na počet obyvatel. Jednou z těchto zemí je vedle Finska také Česká republika, dále pak Slovensko, Estonsko a Švédsko. Dochází tedy spíše k navyšování pracovních příležitostí pro freelancery, čímž se zvyšuje jejich podíl na celkové produkci tlumočení. Podle Krutha vedení DG SCIC tuto změnu vítá.

²⁴ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20190930-1> (cit. 1. 4. 2020).

6 SOUČASNÁ SITUACE NA FINSKÉM TLUMOČNICKÉM TRHU

Tato podkapitola vychází z osobních rozhovorů nebo dotazníků získaných od stávajících a bývalých finských tlumočnicků.

Anna-Riitta Vuorikoski se v rozhovoru vyjádřila, že v 80. a 90. letech existovalo pro finské konferenční tlumočnický mnoho pracovních příležitostí: pořádaly se konference, semináře a školení, kde bylo zapotřebí tlumočení. To se podle ní ale změnilo. Nyní se ve Finsku vychází z předpokladu, že všichni ovládají angličtinu, a proto se již tak často netlumočí. To může podle Vuorikoski (2020) pramenit z toho, že ve finské televizi se zahraniční filmy ani programy nedabují, takže Finové mají zkušenosti s angličtinou v různých podobách. Ve finských školách se také s výukou angličtiny začíná již v útlém věku (Vuorikoski 2020).

Sunnari (2020) tvrdí, že nyní je situace na finském trhu lepší než před 20 nebo 30 lety. Díky vstupu do EU, zintenzivněné mezinárodní spolupráci a zvýšené potřebě komunitních a soudních tlumočnicků mají podle ní finští tlumočníci více možností. Dále také uvedla, že se ustálila jejich pozice na pracovním trhu i ve společnosti. Zejména vstup do EU mnohým umožnil působit pouze jako tlumočníci, protože pracovních možností přibývalo. Celkově se podle jejích slov zlepšila situace konferenčních tlumočnicků. Nicméně Anna-Riitta Vuorikoski má dojem, že platy tlumočnicků obecně klesly.

Vedoucí finské kabiny přiznává, že o situaci na finském tlumočnickém trhu má spíše zprostředkované informace, neboť téměř celou kariéru pracuje pro EU. Na základě informací od kolegů a vlastních zkušeností mají podle něj finští tlumočníci na domácím trhu dvě možnosti: zaměřit se na světové, konferenční jazyky, anebo na „díry na trhu“, tedy menší, marginální jazyky a ovládat je na vysoké úrovni. To koresponduje i se situací na českém trhu. Tento názor sdílí i Vuorikoski, ačkoliv pochybuje o tom, do jaké míry lze získat zakázky pouze tlumočením takzvaných malých jazyků. Navíc je toho názoru, že finští tlumočníci pravděpodobně nemají pouze tlumočnické, ale také překladatelské zakázky – což opět odpovídá situaci na českém trhu.

V této souvislosti je třeba zmínit, že v posledních letech se ve Finsku více dostává do popředí soudní a komunitní tlumočení a s nimi i potřeba vzdělávat tlumočnický vyškolené právě pro tento typ tlumočení (Sunnari 2020). Stejného názoru je i Anna-Riittou Vuorikoski, která zdůraznila nutnost vzdělávat soudní a komunitní tlumočnický. Vysvětluje, že i v oblasti komunitního tlumočení je již jasné, že jediným předpokladem nemůže být pouze znalost jazyka, ale že klíčové je především vzdělání a dostatečná praxe. Výuka komunitního tlumočení ve Finsku se i v souvislosti s evropskou migrační krizí zaměřuje na jazyky přistěhovalců, jakými jsou například arabština, mandarínská čínština, kurdština (soranské nářečí), perština,

somálština, urdština, tigrinja a ruština, které se vyučují na vyšší odborné škole DIAK. Podle Viljanmaa (2020) se v souvislosti se situací v Sýrii mluví hlavně o nedostatku tlumočnicků z arabštiny. Stoupá také poptávka po soudních tlumočnicích. Vuorikoski uvedla, že tento růst poptávky je dán nejen zvyšující se potřebou soudních tlumočnicků v jiných než trestních záležitostech, ale souvisí i s novými implementovanými směnicemi.

Výhodou na finském tlumočnickém trhu může být i znalost jiných severských jazyků, z nichž a do nichž je tlumočeno na mezinárodní úrovni v rámci severské spolupráce. Podobně jako v případě jazykových kombinací pro EK ani zde pravděpodobně nehraje zásadní roli švédština, neboť je druhým úředním jazykem Finska. V historii finského tlumočení se již ukázalo, že je nedostatek tlumočnicků do dalších severských jazyků, například v roce 1973 v rámci severského kulturního semináře, kde chyběli tlumočníci s dánštinou a norštinou (Sunnari 2015: 192). Tuto situaci měla zlepšit různá školení a víkendové kurzy. Lze nicméně usuzovat, že výběr jednoho ze severských jazyků by pro finské tlumočnické mohl být „sázkou na jistotu“, jak se vyjádřil i Kruth.

Na základě rozhovoru s Veijo Kruthem (2020) se do jisté míry potvrdila domněnka, že výsostní postavení mezi tlumočnickými jazyky ve Finsku si získala angličtina. (Sám Kruth má jako hlavní cizí jazyk němčinu.) Vysvětluje, že jeho finští kolegové, kteří mají v jazykové kombinaci stejně jako on němčinu, nedostávají tolik příležitostí jako tlumočníci s angličtinou, i když přiznává, že podobná zevšeobecňování jsou do vysoké míry subjektivní a je potřeba s nimi nakládat s rezervou. Přirovnává to k vlastní situaci na začátku kariéry, kdy působil jako tlumočnick na volné noze a kdy často slyšel, že pouze tlumočením se neživí, protože tato profese nemá budoucnost. Od té doby se ukázalo, že má podle vlastních slov minimálně tolik pracovních příležitostí jako kolegové, kteří o tlumočení pochybovali.

Co se týče pracovních možností pro finské tlumočnické a otázky užití se pouze tlumočnickými zakázkami, jsou všichni dotazovaní zajedno, že je nezbytné kromě tlumočení například i překládat, vyučovat na univerzitě nebo učit cizí jazyky. Výjimkou jsou tlumočnické zaměstnání ve stálém pracovním poměru jako v EU. Podle Viljanmaa (2020) jsou výjimkou i komunitní tlumočnické některých jazyků, například arabštiny, kurdštiny, ruštiny nebo somálštiny. Podle ní většinu finských tlumočnicků zaměstnávají finské firmy a agentury nebo dostávají zakázky ze zahraničí. Vuorikoski (2020) také zdůraznila potřebu vzdělání v jiné než filologické nebo tlumočnické oblasti. Podle ní se zaměstnavatelé nyní zajímají o tlumočnické, kteří mají kromě jazykových znalostí i vědomosti z určitého oboru. Zde opět nacházíme paralelu se situací v ČR.

Platové podmínky pro finské konferenční tlumočníky jsou podle Viljanmaa (2020) dobré, i díky tomu, že si veřejnost jejich povolání v rámci tlumočnických profesí nejvíce váží. Na druhou stranu se stejné uznání nedostává komunitním tlumočnickům, což se dle jejího názoru odráží na jejich platovém ohodnocení. Ani situace soudních tlumočnicků údajně není uspokojivá: podle Viljanmaa potrvá ještě roky, než si jich veřejnost bude vážit a než se to promítne do platových a jiných podmínek.

Co se týče povědomí veřejnosti a zaměstnavatelů o tlumočení, Kati Revell-Nielsen (2020) je toho názoru, že se o tlumočnické profesi obecně ve Finsku neví mnoho, a tím pádem její prestiž postupně klesá. Finští tlumočníci, podobně jako čeští, zdůrazňují potřebu informovat a vzdělávat své klienty, jak se vyjádřily Sunnari (2020) i Viljanmaa (2020). Podle Viljanmaa je však většina zákazníků ochotna nechat se o tlumočnické profesi poučit. V tomto ohledu je situace na finském trhu podobná stavu na trhu českém.

6.1 Situace na českém trhu ve vztahu k finštině²⁵

V českém prostředí působí podle Databáze tlumočnicků a překladatelů Jednoty tlumočnicků a překladatelů²⁶ pouze dva tlumočníci z finštiny: Vladimír Piskoř a Andrej Rády, který je jediným konferenčním a soudním tlumočnickem z finštiny v České republice i na Slovensku a také je jako jediný uveden v databázi konferenčních tlumočnicků ASKOTu²⁷. Tlumochi mimo jiné i pro Senát Parlamentu ČR. Vladimír Piskoř byl aktivním tlumočnickem v 90. letech, momentálně se věnuje spíše literárnímu překladu z finštiny (Fárová 2020).

V databázi Komory soudních tlumočnicků ČR²⁸ je evidován opět Andrej Rády a také Vladimír Novotný, který se finštinou zabývá pouze okrajově (Fárová 2020). Oba figurují i v Evidenci znalců a tlumočnicků Ministerstva spravedlnosti ČR²⁹. Ta uvádí ještě Kariho Kauppinena, který je rodilý Fin a tlumochi zejména v technické oblasti.

Ačkoliv mnoho mezistátních akcí probíhá v angličtině, například parlamentní a jiné státní delegace mají i nadále zabezpečené tlumočení z a do finštiny. Podle Fárové to záleží na dohodě zúčastněných stran. Aktivními tlumočnickými z finštiny jsou například vyučující finštiny

²⁵ Pokud není uvedeno jinak, v této kapitole čerpám z informací z mailové komunikace s Lenkou Fárovou (2020) a z vlastních zdrojů.

²⁶

<https://www.jtpunion.org/VyhledavacTlumocniku?a=1&tf1=11&tt1=7&sp=0&tf2=0&tt2=0&tc1=0&tc2=0&i1=11&it1=7&i2=0&it2=0&i3=0&it3=0&ic1=0&ic2=0&ic3=0&is1=0&is2=0&is3=0&isi1=0&isi2=0&isi3=0&ico1=0&ico2=0&ico3=0&ob=&st=0&ss=> (cit. 3. 4. 2020).

²⁷ https://askot.cz/tlumocnici/?tlumoci_z=35&tlumoci_do=26&soudni_prekldatel= (cit. 23. 4. 2020).

²⁸ [https://www.kstcr.cz/cz/url-members/params/members\[region\]/members\[name\]/members\[languages\]/14](https://www.kstcr.cz/cz/url-members/params/members[region]/members[name]/members[languages]/14) (cit. 23. 4. 2020).

²⁹ [http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/\\$\\$\\$SearchForm?OpenForm&Seq=4](http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/$$$SearchForm?OpenForm&Seq=4) (cit. 24. 4. 2020).

na univerzitě nebo absolventi oboru. Zmíňme například Lenku Fárovou, vedoucí oddělení Finských studií na FF UK, Michala Švece, předsedu Skandinávského domu, neziskové organizace propagující severskou kulturu v ČR, nebo Matěje Zachovala, který je bilingvní.

Z nyní již neaktivních soudních tlumočnicků můžeme zmínit Finku Hilkku Lindroos, která do češtiny tlumočila například v rámci návštěv bývalého finského prezidenta a nositele Nobelovy ceny za mír Marttiho Ahtisaariho, dále její dceru Annu Čermákovou, Jana Dlaska, nynějšího vyučujícího finské literatury na FF UK, nebo Danielu Krolupperovou, která je i soudní tlumočnicí z norštiny (Fárová 2020).

Z finštiny se tlumočí i různé kulturní akce. Příkladem může být knižní veletrh Svět knihy v roce 2016, kde bylo Finsko jedním z hlavních hostů.

ZÁVĚR

Tato teoreticko-deskriptivní práce se zabývala vývojem tlumočení ve Finsku na příkladu konferenčního tlumočení. Konkrétně zkoumala výuku konferenčního tlumočení na Univerzitě v Turku a porovnávala ji s výukou na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Práce neopominula ani tlumočení z a do finštiny v institucích Evropské unie, zejména v Evropské komisi. V neposlední řadě představila vůdčí osobnosti tlumočení ve Finsku a současnou situaci na finském tlumočnickém trhu, kterou opět podrobila srovnání se situací v České republice. Cílem práce bylo především zmapovat vývoj konferenčního tlumočení ve Finsku, přiblížit finskou situaci českému čtenáři a srovnat ji s českým prostředím.

Práce vycházela zejména z informací získaných z polostrukturovaných rozhovorů s bývalou finskou konferenční tlumočnicí a teoretičkou tlumočení Annou-Rittou Vuorikoski a současným vedoucím finské tlumočnické kabiny v EK Veijo Kruthem. Tato data znamenají významný přínos k odborné literatuře a nabízejí nový pohled na vývoj konferenčního tlumočení ve Finsku. Kromě rozhovorů práce čerpá z dvou dotazníkových šetření: mezi finskými tlumočnickými v EK a mezi tlumočnickými a vyučujícími tlumočení ve Finsku.

Práce nejprve představila významné osobnosti tlumočení ve Finsku. Kromě dvou uvedených osobností zmiňme ještě Kati Revell-Nielsen, první finskou akreditovanou tlumočnicí pro instituce EU, a Mariannu Sunnari, bývalou konferenční tlumočnicí a vyučující tlumočení, Mirju Bouchard, současnou vedoucí finské kabiny v EP, a Uljase Attilu, veterána překladu a tlumočení ve Finsku. Revell-Nielsen a Sunnari také poskytly informace formou e-mailové komunikace nebo dotazníku.

Zejména informace od Vuorikoski doplnily kapitolu o vývoji tlumočení ve Finsku, která následuje. Podobně jako v jiných evropských zemích, i ve Finsku se tlumočení naplno rozvinulo po druhé světové válce v souvislosti se zapojením do mezinárodní spolupráce. Výuka tlumočení v rámci tzv. jazykových institutů (*kieli-instituutti*), později na univerzitách, začala v 60. letech a naplno se rozvinula v 70. letech. Rozmach konferenčního tlumočení Finsko zaznamenalo koncem 80. a v průběhu 90. let. Nové impulsy přinesl i vstup země do EU, mezi jiným i zavedení speciální výuky konferenčního tlumočení na Univerzitě v Turku. Mezi tímto kurzem a výukou konferenčního tlumočení na Ústavu translatologie lze vypočítat několik rozdílů. Nejvýraznějším je ten, že výuka na Univerzitě v Turku byla koncipována jako postgraduální, zatímco formát výuky konferenčního tlumočení na ÚTRL se změnil na jednu z možných specializací v rámci navazujícího magisterského studia. Dalším rozdílem je to, že v rámci kurzu na Univerzitě v Turku se zkoušky konaly průběžně, zatímco na ÚTRL probíhají jen v závěru kurzu. Oba systémy ale vykazují mnohé podobnosti. Zmiňme například, že stejně

jako kurz na ÚTRL byla i výuka v Turku součástí konsorcia EMCI, používala takzvaný integrovaný způsob výuky a zaměřovala se zejména na sebehodnocení. Podobná jsou také témata výuky obou kurzů. Pedagogické a organizační povinnosti byly na Univerzitě v Turku rozděleny mezi vyučující a garanta stejně jako na ÚTRL.

Informace od Krutha a z dotazníků od tlumočnicků EK přiblížily tlumočení v evropských institucích. Když Finsko v roce 1995 vstoupilo do EU, ukázalo se, že je nedostatek finských konferenčních tlumočnicků a také tlumočnicků, kteří by měli finštinu v jazykové kombinaci. Na tuto situaci se instituce EU připravovaly již v roce 1994 tím, že v Bruselu zorganizovaly přípravné kurzy pro uchazeče, v rámci nichž vyučovaly například Vuorikoski a Revell-Nielsen. Co se týče jazykové kompetence finských poslanců, v rámci dvou průzkumů v roce 1998 a mezi lety 2006 a 2007 se zjistilo, že používají převážně angličtinu, protože to je pro ně jednodušší. Finsko navíc spolu se Švédskem patří k zemím, které nevydávají velké množství prostředků na tlumočnické služby, což může vytvářet dojem, že tlumočení do finštiny již není v institucích EU potřeba. Jazykové kombinace, které se vyžadují od finských tlumočnicků, jsou A+CC nebo A+B. Podobně jako v případě jiných „malých“ úředních jazyků EU musí být jazykem B „velké“ jazyky retour jako angličtina, němčina, francouzština, španělština a italština. Zároveň se do kombinace nepočítá švédština (druhý úřední jazyk Finska) ani estonština (podobně jako v případě češtiny slovenština). Co se týče budoucnosti finštiny v institucích EU, lze očekávat, že počty stálých tlumočnicků budou ve finské kabině klesat a EK bude angažovat spíše freelancery. V české kabině EK momentálně není tlumočnick, který by měl finštinu mezi svými aktivními jazyky, což ale není překvapivé vzhledem k tomu, že čeština se také řadí mezi „malé“ jazyky.

Data od ostatních respondentů přispěla hlavně k obohacení informací o finském tlumočnickém trhu. Finština je stejně jako čeština jazykem malým, situace na finském tlumočnickém trhu tedy vykazuje mnohé paralely s českým prostředím. I na finském trhu má dominantní postavení angličtina, komunitní a soudní tlumočení nejsou příliš doceňováni a i ve finské tlumočnické obci panuje názor, že klienty je potřeba vzdělávat. Podobně jako čeští tlumočníci i ti finští kromě tlumočení překládají, vyučují jazyky nebo působí na univerzitě. Finské prostředí se nicméně od toho českého liší pravděpodobně rozšířenější znalostí angličtiny mezi veřejností a vzestupem zejména soudního a komunitního tlumočení (v souvislosti s migrační krizí a rostoucím počtem přistěhovalců).

Podnětem pro napsání této práce byl předpoklad, že malé jazyky jako finština v současné situaci – zejména v mezinárodních organizacích – pomalu ustupují světovým jazykům, hlavně angličtině. Práce tedy vycházela z předpokladu, že tlumočení z a do finštiny

i v Evropské unii ztrácí na důležitosti, a tím pádem není zapotřebí ani výuka konferenčního tlumočení ve Finsku. Tento předpoklad se nicméně v celé míře nepotvrdil, poněvadž situace alespoň v Evropské komisi zatím nenasvědčuje tomu, že by finské tlumočnický nepotřebovali. Trend angažování spíše freelancerů než stálých zaměstnanců lze pozorovat napříč jazyky a neomezuje se pouze na finskou kabinu. Ve finské kabině je momentálně poměrně vysoký počet stálých tlumočnicků, z nichž mnozí budou v následujících letech odcházet do důchodu. To znamená, že bude opět potřeba zaměstnat nové finské tlumočnický.

Tuto situaci kopíruje i současný stav ve výuce konferenčního tlumočení ve Finsku. Práce zpočátku pracovala s předpokladem, že speciální výuka konferenčního tlumočení na Univerzitě v Turku byla ukončena jak z finančních důvodů, tak proto, že trh byl již nasycen. Tento předpoklad se sice potvrdil, avšak nový vývoj situace naznačuje, že by se výuka měla obnovit. Finsko tedy počítá se změnou počtu tlumočnicků v institucích EU a již nyní se připravuje na situaci, kdy bude opět probíhat intenzivní nábor nových finských konferenčních tlumočnicků.

Výzkum byl proveden na relativně malém vzorku a opírá se zejména o výpovědi jednotlivců, a tak jeho výsledky nemohou být chápány jako obecně platné pro celou oblast tlumočení ve Finsku. I přesto jej lze považovat za přínosný, protože v ucelenější podobě přináší nové a rozšířené poznatky o historii tlumočení ve Finsku, o postavení a o budoucnosti finštiny v EU a přibližuje českému čtenáři situaci v zemi, která je pro mnohé vzdálená.

BIBLIOGRAFIE

Polostrukturované rozhovory

KRUTH, Veijo. Rozhovor [Skype] dne 4. března 2020.

VUORIKOSKI, Anna-Riitta. Rozhovor [Skype] dne 12. března 2020.

MENDELOVÁ, Ivona. *Otázky k současné situaci* [elektronická pošta]. Message to:

Lenka.Farova@ff.cuni.cz. 17. dubna 2020 o 23:07 [cit. 24. 4. 2020].

MENDELOVÁ, Ivona. *Pro gradu -tutkimus* [elektronická pošta]. Message to:

katirevell@gmail.com. 10. května 2020 o 13:55 [cit. 20. 5. 2020].

Seznam použité literatury

ČEŇKOVÁ, Ivana a kol.: *Teorie a didaktika tlumočení I*. Desktop Publishing, Praha 2001.

ČEŇKOVÁ, Ivana: *Úvod do teorie tlumočení*. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, Praha 2008. ISBN 978-80-87218-09-9.

DÉJEAN LE FÉAL, Karla: Some thoughts on the evaluation of simultaneous interpretation. In: Bowen, David, Bowen, Margareta (eds.): *Interpreting: Yesterday, Today, and Tomorrow*. John Benjamins, Amsterdam 1990, s. 154–160. ISBN 9789027231796.

DOUFLOU, Veerle: *Be(com)ing a conference interpreter: An ethnography of conference interpreters as a professional community*. John Benjamins, Amsterdam 2016. ISBN 9789027267054.

GILE, Daniel: Teaching conference interpreting: A contribution. In: Tennent, Martha (ed.): *Training for the New Millenium: Pedagogies for translation and interpreting*. John Benjamins, Amsterdam 2005, s. 127–151. ISBN 9789027216663.

HALE, Sandra, NAPIER, Jemina. *Research methods in interpreting: a practical resource*. Bloomsbury, New York 2013.

HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Portál, Praha 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HENDL, Jan: *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Karolinum, Praha 1999. ISBN 80-246-0030-7.

LIEBING-NURMINEN, Taru: *Viestintää Baabelin tornissa: reletulkkaus Euroopan parlamentissa*. Diplomová práce, Tampereen yliopisto 1998.

MIOVSKÝ, Michal: *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada, Praha 2007. ISBN 80-247-1362-4.

- NISKA, Helge: Training interpreters: Programmes, curricula, practices. In: Tennent, Martha (ed.): *Training for the New Millenium: Pedagogies for translation and interpreting*. John Benjamins, Amsterdam 2005, s. 35–64. ISBN 9789027216663.
- PIŠVEJC, David: *Vývoj tlumočení ve Skandinávii*. Disertační práce, Univerzita Karlova 2011.
- SARESVUO, Johanna, OJANEN, Sirkka-Liisa: *Tulkin käsikirja*. Gaudeamus, Helsinki 1988. ISBN 951-662-449-9.
- SIEKKINEN, Marika: Konferenssitulkkien erikoistumiskoulutukseen osallistuneiden työhönsijouttuminen. Diplomová práce, Turun yliopisto 2000.
- SUNNARI, Marianna: Konferenssitulkkaus – tietoa, taitoa, yhteistyötä. In: Oittinen, Riitta, Mäkinen, Pirjo (eds.): *Alussa oli käänös*. Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere 2002, s. 305–316. ISBN 951-44-5090-6.
- SUNNARI, Marianna: Tulkkaus ja tulkkauksen opetus Suomessa. In: Tommola, Jorma, Gambier, Yves (eds.): *Translation and interpreting – training and research*. University of Turku, Turku 2006a, s. 147–157. ISBN 951-29-3045-5.
- SUNNARI, Marianna: Suomi ja monikielinen Euroopan unioni. In: Piehl, Aino, Vihonen, Inkaliisa (eds.): *Vuosikymmen EU-suomea*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki 2006b, s. 18–32. ISBN 952-5446-24-7.
- SUNNARI, Marianna: Katsaus tulkkauksen ja tulkikoulutuksen historiaan. In: Aaltonen, Sirkku, Siponkoski, Nestori, Abdallah, Kristiina (eds.): *Käännetyt maailmat. Johdatus käänösviestintään*. Gaudeamus, Helsinki 2015, s. 181–196. ISBN 978-952-495-346-7.
- SURYNEK, Alois, KOMÁRKOVÁ, Růžena, KAŠPAROVÁ, Eva: *Základy sociologického výzkumu*. Management Press, Praha 2001. ISBN 80-7261-038-4.
- ROGNER, Angela. *Court of Justice* [přednáška]. Praha: Ústav translatologie FF UK, dne 10. prosince 2019.

Elektronické zdroje

- AIIC – Professional Conference Interpreters Worldwide* [online]. Datum publikování 1998 [cit. 25. 3. 2020]. Dostupné z: <https://aiic.net/>.
- ASKOT – Asociace konferenčních tlumočnicků* [online]. Datum poslední revize 2020 [cit. 25. 3. 2020]. Dostupné z: <https://askot.cz/tlumocnici/>.
- Court of Justice of the European Union. *Interpretation Directorate* [online]. [cit. 25. 3. 2020]. Dostupné z: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_12357/en/.

Court of Justice of the European Union. *Language arrangements* [online]. [cit. 28. 3. 2020]. Dostupné z: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_10739/direction-generale-de-la-translation-regime-linguistique.

Directorate General for Interpretation. *Annual Activity Report 2018* [online]. Datum publikování 4. 4. 2019 [cit. 26. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/scic_aar_2018_final.pdf.

Eulita [online]. [cit. 30. 3. 2020]. Dostupné z: <https://eulita.eu/>.

European Commission. *Conference interpreting - types and terminology* [online]. [cit. 25. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/departments/interpretation/conference-interpreting-types-and-terminology_en.

European Commission. *Interpreters – recruitment for the European Commission* [online]. [cit. 28. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/jobs-european-commission/working-eu/interpreters-recruitment-european-commission_en.

European Commission. *Jutta Urpilainen* [online]. [cit. 6. 4. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/urpilainen_en.

European Masters in Conference Interpreting [online]. [cit. 25. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.emcinterpreting.org/>.

European Parliament. *Mirja Bouchard* [online]. [cit. 3. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/interp/rectorsconference2012/docs/cv/participants/bouchard.pdf>.

European Union. *About European languages* [online]. Poslední revize 20. 5. 2020 [cit. 25. 3. 2020]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-languages_en.

European Union. *Criteria* [online]. [cit. 29. 3. 2020]. Dostupné z: https://europa.eu/interpretation/doc/marking_criteria_en.pdf.

European Union. *Interpreting and translating for Europe* [online]. Datum publikování 2016. [cit. 28. 3. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/en_print_2016.pdf.

European Union. *Finland in the EU* [online]. Poslední revize 25. 3. 2020 [cit. 28. 3. 2020]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/finland_en#finland-in-the-eu.

European Union. *Work as a freelance interpreter at the EU* [online]. [cit. 25. 3. 2020]. Dostupné z: https://europa.eu/interpretation/index_en.html.

Eurostat. *How many translators and interpreters are in the EU?* [online]. [cit. 28. 3. 2020]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20190930-1>.

Evropská komise. *Thumočnická služba* [online]. [cit. 25. 3. 2020].
Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/departments/interpretation_cs.

Helsingin Sanomat. *Kääntäjä, tulkki Uljas Attila* [online]. Datum publikace 2. 10. 2006 [cit. 30. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.hs.fi/ihmiset/art-2000004429454.html>.

Kotimaisten kielten keskus. Institute for the languages in Finland. *On language* [online]. [cit. 3. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.kotus.fi/en/on_language/plain_language/eu_finnish/a_survey_on_the_finnish_officials_use_of_languages_and_their_perception_of_the_intelligibility_of_the_eu_texts.

Pohjoismaisen yhteistyö. *Pohjoismainen kielisopimus* [online]. Datum publikování 13. 5. 2019 [cit. 28. 3. 2020].
Dostupné z: <https://www.norden.org/fi/treaties-and-agreements/kielisopimus>.

ResearchGate. *Marianna Sunnari* [online]. [cit. 29. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Marianna_Sunnari.

SKTL – Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto [online]. [cit. 25. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.sktl.fi/>.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto. *Tulkin ammattisäännöstö*. Datum publikování 1994 [cit. 25. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.sktl.fi/@Bin/33666/tulkin+ammattis%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6st%C3%B6.pdf>.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto. *Uljas Attila* [online]. [cit. 30. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.sktl.fi/liitto/palkinnot/uljas-attila/>.

Tulkki (AMK), asioimistulkkkaus (DIAK) [online]. [cit. 29. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.diak.fi/hakeminen/koulutukset/amk/tulkki-asioimistulkkkaus/>.

The Secretary General (European Parliament). *Directorate General for Logistics and Interpretation for Conferences* [online]. [cit. 25. 3. 2020]. Dostupné z: <https://europarl.europa.eu/the-secretary-general/en/directorates-general/linc>.

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka č. 1: Tematické okruhy polostrukturovaných rozhovorů</i>	14
<i>Tabulka č. 2: Tematické okruhy: dotazníkové šetření vs. polostrukturované rozhovory</i>	18